КОМЕДІЯ

ПЕРША ДІЯ

1

Нарешті У л я прийшла. Р и н а до неї, од люстра:

— Ой, Улю, ой, тільки Улю, і тобі не сором! Я жду тебе, жду, жду! Нерви як не луснуть, серце знемоглося. Ти не можеш з'явить собі, що в нас у кватирі робиться! Це ти купила нові рукавички? За скільки?.. Що тільки, Улю, робиться! Братик мій Мокій уже збожеволів од своєї укрмови, ти розумієш?

У л я тільки на двері — і собі до люстра.

Виглянулась. Примружила очі:

— За три сорок!

Р и н а до люстра. Зробила трагічні очі:

— І, мабуть, уб'є папу. За три сорок? Дешево... Або папа його, бо вже третя лампочка перегоріла — так пише по-українському, цілу ніч пише, ти розумієш, навіть вірші пише!

У л я повернулася од люстра:

— Що ти кажеш?

Р и н а до люстра, перехрестилась:

— От на! А папа не те що од Мокія укрмови слухати не хоче, а навпаки — наше малоросійське прізвище змінити хоче і вже напитує собі вчительку, щоб могла навчити його правильно говорити по-руському, наприклад, не "сапоги", а "спаг'і"...

У л я навіть од люстра відійшла:

—Так?

Р и н а

— А Мокій не тільки не зна про це, а навпаки — мріє, ти розумієш, мріє до нашого прізвища Мазайло додати ще Квач.

У л я аж сіла:

— Та що ти кажеш?

— А папа ще зранку пішов до загсу на вивідки, чи можна змінити прізвище і чи має він право заставити Мокія, ти розумієш? Мокій про це нічого не зна, розумієш? Мама пише секретного в цій справі листа до тьоті Моті в Курськ, щоб Т ь о т я Мотя негайно (гукнула в двері. "Мамо, на хвилинку!.." До Улі) якнайскоріше приїхала, ти розумієш? Розумієш тепер, що в нас у кватирі робиться!

2

Увійшла М а т и. Р и н а до неї:

— Ти написала листа?

М а т и

— Уже й одіслала.

Р и н а

— Жаль! Я оце подумала; ніхто й не подума, що одного листа мало. Треба телеграму! (Нервово заломила руки, подивилась у люстро, як вийшло). Треба негайно телеграму вдарити! Те-ле-гра-му!

М а т и теж заломила руки. В люстро:

— Навіщо телеграму, коли я вже витратила десять копійок, послала листа?

Р и н а

— Ой мамо, яка ти їй-богу!.. Та поки там Т ь о т я одержить листа, ти знаєш, що у нас тут статися може? Знаєш?.. (Виразно). Все! А ти кажеш — навіщо... Зараз піди й напиши!

М а т и пішла.

У л я

— Слухай, Ринко! Невже і прізвище в загсі міняють?

— А ти думала де? Тільки в загсі! Прізвище, ім'я, по батькові, все життя тепер можна змінити тільки в загсі, розумієш? Ой Улю, ой Улюнюі Коли ти мене любиш, зроби так, щоб Мокій закохався у тебе. Може, він кине свої українські фантазії, може, хоч прізвище дасть поміняти...

— Ха-ха! Хіба це поможе?

— Поможе. Закохуються ж так, що на розтрату йдуть, про партію забувають, і не абихто... Улюню! Золотко!

— Ти серйозно?

— Серйозно.

— Не зможу я цього зробити.

— Чого?

— Ну, просто не зможу. Хіба я така?

— Зможеш! У тебе чарівні очі, чудесні губи, прекрасний бюст. Ти його одним махом закохаєш.

— Це тобі так здається.

— От на! Він мені навіть якось сам казав, що в тебе напрочуд гарні очі.

— Серйозно?

— Серйозно! Тим гарні, казав, що іноді нагадують два вечірні озерця в степу.

У л я в люстро:

— Що ти кажеш?

— От на!

У л я роздумливо, мрійно:

— Два вечірні озерця.

Р и н а підкреслено:

— Не забувай — у степу.

У л я роздумливо, критично:

— Два вечірні озерця, с. Хоч це й поетично, проте... Знаєш, яку партію знайшла собі Оля Семихаткова?

— Ну?

— Комуніста. Молодий ще, ще двадцяти трьох нема, але стаж надзвичайний! Щоліта відпочиватиме в Криму.

А там не два озерця — море. Два моря! Чорне й Каспійське. Крім того, він сам з металістів, мускулатура в нього... Ола каже, як обійме — щось надзвичайне: немов, каже, гарячий удав... А кругом немов тропічний ліс. Температура — сорок.

Р и н а

— Отож почни з Мокія, Улько, — практику М а т имеш, як треба закохувати. Думаєш, Оля Семихаткова ото так зразу й взяла комуніста? Практику мала — з комсомольцями тощо. А наш Мокій теж у комсомолі скоро буде, розумієш?

У л я зацікавлено:

— Серйозно?

— Вже на збори ходить.

З

Увійшла М а т и.

Р и н а

— Написала?

М а т и

— "Курськ, Корєнний ринок, 36, Мотроні Розторгуєвій. Негайно, негайно приїзди. Подробиці листом. Сестра Лина". Я вмисне написала двічі "негайно", щоб вона, як тільки одержить телеграму, так щоб і їхала...

Р и н а

— А подробиці листом навіщо?

М а т и

— Як навіщо? Щоб з них наперед довідалась, що ж таке у нас робиться...

Р и н а

— Ну, то вона й ждатиме листа.

М а т и з досади прикусила язика. Тоді:

— То я хотіла, щоб не пропали ті десять копійок, що на листа витратила.

Р и н а

— Дай я покажу, як писати! (Вголос). "Курськ, Корєнний" — це так, ринок можна викинути, знають і так. (Подумала). "Мрія воскресла. папа міняє..."

М а т и

— Не папа, а Мина. Телеграма од мене.

Р и н а

— Не заважай! Мені ніколи!.. "Мрія воскресла. Мина міняє прізвище. Мокій збожеволів укрмови. Станеться катастрофа. Приїзди негайно". (До матері). Розумієш тепер, як треба писати? На, перепиши й одішли! (М а т и вийшла, Р и н а до Улі). Тепер ти розумієш? Жах! Ой, Улюню! Молю тебе, благаю — закохай!

У л я схвильовано:

— Ну як я почну, чудійко ти? Сама знаєш, який він серйозний, ще й український. Ну як до його підступитися? З якого боку?

— З якого?

— Так.

— З українського.

— Не розумію. Як це?

— А так, що тільки з українського.

У л я подумала:

— Ти, я бачу, Рино, дурна. Та в нього ж іншого боку нема, а ти кажеш: тільки з українського. Він же з усах боків український.

Р и н а подумала. Раптом:

— Ха-ха! Ти дурна!

— Серйозно?

— Серйозно дурна! А я що тобі кажу? Тільки з українського. Це й означає, що в нього другого боку нема, що він кругом український.

У л я розсердилася:

— Як так, то й розуміти не хочу! Взагалі! Бо все це дурниці взагалі.

Р и н а побачила — лихо:

— Улю! Золотко! Ти не дурна!

У л я до люстра:

— Не хочу! Не можу! Не знаю, як...

— Я покажу, як. Ось я зараз покличу його і покажу, як почати.

— Ні, ні!

— Побачиш, що зможеш. Ось зараз покличу. Він зразу розсердиться, нахнюпиться, це правда. Та я знаю, як до нього підійти, з якої сторони

він одмикається. Дурненька, не бійся! Я тобі дам потайний ключик, я покажу стежечку до його сердечка.

— Ні, ні! Я не розумію! не розумію!

Тоді Р и н а натхненно, з викликом:

— Не віриш? А хочеш, Улько, і він тебе поведе сьогодні в кіно?

Як усяка Уля, У л я — кіноманка:

— Ти серйозно?

Р и н а не така, щоб назад.

Перехрестилась, немов збираючись у воду пірнути:

— От на! Тільки ти, Улю, не зірвись. Що не казатиму я, то немов з твого бажання, розумієш? Можеш навіть мовчати, тільки підтакни коли, кивни головою, усміхнися. А далі — сама побачиш... (Постукала в двері до брата). Моко, вийди на хвилинку! Чуєш, Моко?

У л я ледь чутно, самими рухами:

— Рино, не треба! Золотко, не треба! (Побачила, що та не слуха, підбігла до люстра. Очевидно, хотіла зробити очі озерцями. Не вийшло. Вхопилась за серце).

4

Увійшла м а т и. До Рини голосно й авторитетно:

— Т ь о т я не одержить такої телеграми!

Р и н а

— Цс-с... Чого?

М а т и тихше:

— А того, що в ній тринадцять слів, ти розумієш? Треба скоротити.

5

Увійшов М о к і й, юнак з чорним висипом, під носом і по підборіддю, з мрійними, але злими очима. Хотів гримнути на сестру, та побачив, що вона не сама:

— Ну?

Р и н а зробила знак матері, щоб та негайно вийшла.

М а т и вийшла.

Р и н а до брата:

— Ти, здається, знайомився колись. Моя подруга — У л я Розсоха.

У л я самими губами:

— Розсохина.

Р и н а з натиском:

— Розсоха.

М о к і й незграбно подав руку:

— Гм...

Р и н а

— На хвильку, Моко. Улі страшенно вподобалось українське слово — бразолійний, а я не знаю, що воно означає. Яка його тяма?

М о к і й хмуро, недовірливо:

— Бразолійний, ти хочеш сказати?

Р и н а до Улі:

— Як, Улю?.. Ах, так! Бразолійний! Бразолійний!

М о к і й уважніше подивився на Улю. Кахикнув.

Тоді глухо:

— Бразолійний — темно-синій (До сестри). Більш нічого? (Взявся йти).

Р и н а до Улі:

— Бразолійний — темно-синій, розумієш, Улю?! (До брата). У л я каже, що воно звучне таке, свіже — бразолійний. Бразолійний.

М о к і й до Улі. Стримано:

— Ви де чули чи вичитали це слово?

У л я розгубилась:

— Я?.. Я не зна... Воно мені просто взяло і вподобалось...

Р и н а перехопила:

— Улі ще одне подобалось слово... (До Улі). Яке ще тобі подобалося слово? Здається... ну, як? "Бринить" ти казала?

У л я

— "Бринить".

Р и н а

— Що таке "бринить", Моко?

М о к і й м'якше:

— А, "бринить". По-руському — "звучить". Та тільки одним словом "звучить" його перекласти не можна. "Бринить" має... (До сестри, нахмурившись). Стривай! Ти мене колись за це слово вже питала...

Р и н а здивовано:

— Я?

М о к і й суворіше:

— Авжеж, питала. Просила, щоб я підлоги за тебе натер, і перед тим питала.

Р и н а

— Невже питала? Тепер пригадую. (До Улі). Пам'ятаєш, ти вже раз у мене за це слово питала... (До брата). А я у тебе спитала для Улі, та забула. (До Улі). Пам'ятаєш?

У л я

— Аж двічі! Р и н а сказала, що ви добре знаєте українську мову, а мені саме тоді вподобалось це слово, і воно мені, не знаю чого, страшенно вподобалось. Спитала у Рини: що таке... "звучить"?

Р и н а перебила:

— "Бринить"! Отоді я, Моко, й спитала тебе. Ну да ж. Ти ще, пригадую, сказав, що "бринить" — якесь надзвичайне слово...

М о к і й до Улі:

— "Бринить" має декілька нюансів, відтінків. По-українському кажуть: орел бринить. Це означає — він високо, ледве видко — бринить.

У л я примружила очі. Р и н а до Улі:

— Ти розумієш?

У л я кивнула головою. М о к і й м'якше:

— Можна сказати — аеро бринить. А от іще кажуть: сніжок бринить. Це як випаде, а тоді зверху, в повітрі, ледве примітний такий, бринить.

Р и н а до Улі:

— Ти розумієш?

У л я ніжно всміхнулась. М о к і й розворушився:

— Або кажуть — думка бринить. Це треба так розуміти: тільки-тільки береться, вона ще неясна — бринить. Спів бринить. Це, наприклад, у степу далеко ледве чутно пісню...

У л я мрійно:

— Бринить.

М о к і й з гумором:

— Губа бринить. Так на селі й кажуть: аж губа бринить, так цілуватися хоче.

У л я

— А знаєш, Рино? Мені справді вподобалось це слово.

Р и н а

— Серйозно?

У л я

— Серйозно!

Р и н а

— Браво! Ти, я бачу, тепер зрозуміла, як і що. (До Мокія). Між іншим, У л я страшенно любить українські кінокартини і написи... каже, що вони якісь... (До Улі). Які, Улю?

У л я

— Надзвичайні.

Р и н а до Мокія:

— Ти розумієш?

М о к і й

— На жаль, гарних українських кінокартин дуже мало... Дуже мало!

Р и н а

— Оце ж вона й прийшла спитати, про оце ж і просить, щоб я з нею пішла сьогодні в кіно. А мені ніколи, розумієш?

М о к і й

— Гм... Бачиш, мені треба сьогодні ввечері на комсомольські збори... На жаль, не можу, бо треба на комсомольські збори... Я пішов би, та мені треба на збори комсомолу.

Р и н а

— Я б сама з нею пішла, та коли ж її цікавить не так картина, як написи до неї: чи чистою укрмовою написано, чи робленою, чи попсованою... (До Улі). Я не знаю, чого тебе це цікавить.

У л я здивовано:

— Мене?

Р и н а

— Не однаково — чи чистою, чи робленою?..

М о к і й

— Авжеж, не однаково! От, наприклад, написи в "Звенигорі" — краса! Стильні, поетичні, справжньою українською мовою писані. А подивіться ви на написи по других кінокартинах. Олива з мухами! Немов навмисне псують таку прекрасну, таку милозвучну мову...

Р и н а до Улі:

— От хто б тобі розказав, Улю! От хто б відповів на всі твої щодо української мови запитання!

М о к і й до Улі:

— Бачите, мені треба на збори комсомолу... А вас справді цікавить все це? Українська мова і... взагалі?

У л я

— Взагалі страх як цікавить!

Р и н а

— Як стане коло української афіші: читає-читає, думає-думає, чи справжньою мовою написано, чи фальшивою... Я гукаю — Улю! Улю!

М о к і й до Улі, приязно:

— Серйозно?

У л я почервоніла:

— Серйозно!

М о к і й

— А знаєте, я сам такий. Побачу ото неправильно писану афішу, вивіску або таблицю — і досади тобі на цілий день. А які жахливі афіші трапляються, як перекручують українську мову...

У л я

— Серйозно?

М о к і й

— Серйозно перекручують! Серйозно!.. Та ось я вам покажу одну таку афішку — помилуєтесь. (Побіг і вернувся, щоб справити чемність). Вибачте, я зараз... На хвилинку... Такої афішки ви ще... (Побіг).

Р и н а до Улі:

— А що?! Ще один захід — і ти, Улько, сьогодні в кіно. Ти тепер розумієш, як з ним треба поводиться? От тільки забула я попередити тебе, що не всяке українське він любить, розумієш? Раз на іменини, думаю, що йому купити, який подарунок? Купила малоросійську сорочку й штани. Так ти знаєш, сокирою порубав.

У л я пошепки:

— Що ти кажеш?

— От на... От що, Улюню! Ти котись зараз просто до нього в кімнату, розумієш? Бо тут він покаже тільки афішу, а там у нього словники, книжки. Хвильові всякі. Тичини. Хоч до вечора розпитуйся, залюбки відповідатиме. Побачиш яку книжку — і питай. Побачиш там Хвильового і питай, а тоді в кіно. Ну, а там ти вже сама знаєш, як і що. Іди! Дай я тебе перехрещуі

У л я до люстра. Від люстра під хрест.

Тоді раптом стала:

— А що, як не так спитаю? Не попаду на його смак?

Р и н а

— Попадеш.

У л я

— Ну як? Як? Коли мені здається, що "Стоїть гора високая" краще за Тичину.

Р и н а на мить замислилась, потьмарилась.

Раптом обличчя Ті засвітилося:

— Прекрасної Оце і май на увазі: що тобі подобається, те йому не подобається, і навпаки, розумієш?

У л я добрала розуму:

— А не помилюся?

Р и н а

—Ні!

У л я боязко підійшла до Мокієвих дверей.

Постояла. І таки пішла.

Р и н а до люстра:

— Ху! Слава Богу.

6

Увійшла М а т и.

Р и н а

— Ну, що там у тебе з телеграмою? Написала?

М а т и

— Вже й одіслала. Домаху попросила, щоб віднесла. Тільки я скоротила...

Р и н а

— Як же ти скоротила?

М а т и

— Так, як я одна тільки вмію. Вийшло коротко й дешево. Ось копія: "Курськ, Корєнний, 36. Катастрофа. Мока українець. Приїзди. Лина. Негайно приїзди". Все...

Р и н а

— Ха-ха! Та Т ь о т я ніколи не одержить такої телеграми!

М а т и

— Не вигадуй дурниць! Це тобі досадне за тринадцять?

Р и н а

— Та кому телеграма? Корєнному ринкові?

М а т и

— Тьоті ж: Корєнний, 36, Катастро...

Прикусила язика, аж позеленіла. Тоді:

— Ну що ж тут такого? На Корєнному ринку здогадаються, що ця телеграма до тьоті Моті.

Р и н а за копію:

— Ослице! Дай я допишу!

М а т и вирвала назад:

— Я сама!

Р и н а

— Дай, кажу!

М а т и

— Я сама, кажу!

Знову задзвонив дзвоник. Тепер уже М а т и вискочила в коридор.

Повернулась бліда, ще більш схвильована:

— Папа прийшов...

7

Ускочив М а з а й л о.

Подивився гарячими, натхненними очима:

— Дайте води! (Випив води. Помацав серце). Думав, не переживе...

М а з а й л и х а і Р и н а

— Ну?

— Не міняють?

М а з а й л о

— По радіо читають, в анатоміях пишуть: серце — орган, що гонить кров, орган кровогону. Нічого подібного! Серце — це перш за все орган,

що передчува і вгадує. Однині вірю йому, а більш нікому в світі. Серйозно кажу!

М а з а й л и х а та д о ч к а й собі за серце:

— Поміняли?

— Не міняють?

М а з а й л о

— Ще як я підходив до загсу — думалось: а що, як там сидить не службовець, а українець? Почує, що міняю, так би мовити, його українське — і заноровиться. На зло тобі заноровиться. І навпаки думалось: а що, як сидить такий, що не тільки прізвище, всю Україну змінив би? А що, як і такий, що що йому, до твого прізвища — до себе він байдужий під час служби, себто сидить, нічого не бачить і себе не поміча? А що, як такий, думалось, що почне з діда-прадіда? А що, як не той, і не другий, і не третій?.. А що, як і той, і другий, і третій?.. І серце, серце вже тоді передчуло. Там сидів... (Випив води}. Од усіх вищезгаданих середній.

М а з а й л и х а

— Который же?

— Середній од усіх, кажу! Арихметично середній, помоєму. Увійшов...

Р и н а

—Хто?

М а з а й л о

— Я! Він сидів. Спитав сухо, якимсь арихметичним голосом: "Вам чого?" Я до нього — і раптом відчув, що вся кров мені збігла в ноги і стала. А серце, як дзвін на пожар, бев-бев-бев... і десь, немов як справді пожар, зайнялося. Палахкотить... Питаю і не чую свого голосу: чи можна, кажу, змінити прізвище? Він подивився і знов: "Вам чого?" — арихметичним голосом. Як чого? Як чого? — заскакало огненно в голові. Двадцять три роки, кажу, носю я це прізвище, і воно, як віспа на житті — Мазайло!.. Ще малим, як оддав батько в город до школи, першого ж дня на регіт взяли: Мазайло! Жодна гімназистка не хотіла гУ л яти — Мазайло! За репетитора не брали — Мазайло! На службу не приймали — Мазайло! Од кохання відмовлялися — Мазайло! А він знову: "Вам чого? — питаю".

М а з а й л и х а

— Мене обдурив: я покохала не Мазайла, а Мазалова, чом не сказав?

Р и н а

— І тепер сміються, регочуть — Мокрина Мазайло, не сказав?

М а з а й л о

— Я нічого не сказав. То мені лише здавалось, що питаю, кажу. А вийшло так, що я став перед ним і мовчав.. Мені заціпило...

М а з а й л и х а

— Було б голкою вколотися.

М а з а й л о

— Хтось одвів мене до дверей. Все — як у тумані. Не знаю, де я, чого прийшов. Серця вже не чую. І раптом воно тьох! — перед очима якесь писане оповіщення... Немов не я, немов хтось інший за мене чита — (серце!). Список осіб, що міняють своє прізвище. Минько Панас на Мінервина Павла. Читаю, не розумію. Вайнштейн Шмуель-Калман-Беркович на Вершиних Самійла Миколайовича — читаю; Засядь-Вовк на Волкова, читаю, Ісидір Срайба на Алмазова, і тут все прояснилось. Я зрозумів, де я і чого прийшов, повернувся назад, питаю і чую свій голос: скажіть, чи можна змінити своє прізвище і як? І чую арихметичний, щодалі симпатичніший: "Можна!" Отак і отак... Ура! — крикнуло серце.

Р и н а радісно і разом погрозливо:

— Цс-с-с. (Показала на двері, де Мокій).

М а з а й л о натхненно, але тихіш:

— Вра! Вдарило, задзвонило, як на Великдень... (Поцілував жінку). Отак! (Дочку). Отак (знов жінку) і отак!

М а з а й л и х а, мало не плачучи з радості:

— Яке ж тобі прізвище дадуть, Минасю?.. Яке? Р и н а

— Було б попросити і нам Алмазова...

М а з а й л о, немов диригуючи над якимсь невидимим хором:

— Отак і отак! Виберіть прізвище, яке до вподоби.

Жінка і дочка руками, мов крилами птиці, наввипередки:

— Сіренєв! Сіренський!

— Розов! Де Розе!

— Тюльпанов!

— Фон Лілієн!

М а з а й л о, диригуючи:

— Подайте заяву. На два рублі марок. На публікацію тиждень чи два. Все! (По паузі, погладивши серце). Думав, не переживе.

М а з а й л и х а

— З Мокіем що робити, Минасю? Він ж" і слухати не захоче...

М а з ай л о раптом перестає диригувати. Потемнів:

— Він ще не знає?

М а з а й л и х а

—Ні!

М а з а й л о

з радісним гнівом:

— Заставлюї Виб'ю з голови дур українськийі А як ні — то через труп переступлю. Через труп!.. До речі, де він? Покличте його! Покличте негайної (Гукнув). Мо-кію! Чуєш? Гей, ти!

Дочка спинила:

— Папо, поки що йому про це ні слова! До публікації, розумієш?

М а з а й л о

— Тепер не боюсь! Не боюсь! Бо тричі звертавсь я до загсу, тричі, тричі допитував... Аж нічого він не може вдіяти. Маю повне, необмежене право змінити не то що своє прізвище — по батькові й дідове ім'я й прізвище. Чула?.. Та після цього... Мокію!

Д о ч к а

— Ти, здається, маєш знайти собі вчительку?

М а з а й л о

— Правильних проізношеній?.. Вже знайшов! Найняв! В понеділок прийде на лекцію... Прекрасна вчителька. Рафінадна руська вимова... Прізвище Б а р о н о в а — К о з и н о.

М а з а й л и х а

— Яка краса!

Дочка до батька:

— І ти думаєш, що Мока, знаючи про зміну прізвища, не вчинить під час лекції демонстрації" скандалу?

М а з а й л о

— Уб'ю!

М а з а й л и х а

— Минасю, яка грубість!

М а з а й л о

— Ну, вигоню з дому!

Д о ч к а

— Ой, папо, ой, тільки, папо! Який ти... Та краще до публікації помовчати. З'яви собі: ти вибираєш прізвище — Мокій нічого про це не зна, розумієш? Ти береш лекції "правильних проізношеній" — Мокій не зна, розумієш? Тим часом я і мама скликаємо родичів на сімейну раду — Мокій не зна...

М а з а й л и х а

— Сестру мою Мотю з Курська. Дочка

— Можна буде ще дядька Т а р а са з Києва.

М а з а й л и х а жахнулася:

— Т а р а са Мазайла? Господь з тобою!.. Та чи не в нього наш Мокій і вдався? Там такий, що в нього кури по-українському говорять.

Д о ч к а

— Без дядька Т а р а са! Т ь о т я і ми натиснемо на Мокія, розумієш, папо?

М а т и

— Та Мотя одна на нього подіє!.. Хіба ти, Минасю, не знаєш, як вона вміє взагалі?

Д о ч к а

— Крім того, ще один план є на Мокія вплинути... Не віриш? А хочеш, папо, і він за тиждень-два кине свої українські мрії? От давай! Тільки ти мовчок. Розумієш?

Жінка нервово:

— Мино!

Д о ч к а

— Абсолютний мовчок на два тижні. Не віриш? Ну, на тиждень, папочко!

Жінка погрозливо:

— Мин-но!

Дочка, поцілувавши батька:

— Пане Сіренський! Розов! Де Розе! Тюльпанов! Ну?

М а з а й л о

— Ну, гаразд. На тиждень... (В люстро). Все одно я скоро скажу... Прощай, Мазайло! Здрастуй...

8

В цей момент підвищений, радісний голос М о к і ї в:

— ...Мазайло-Квач, наприклад.

Вирвався з рипом дверей. М о к і й вийшов з У л е ю.

Не помітивши навіть батька, переконував далі, агітував Улю:

— Мазайло-Квач, Улю! Це ж таке оригінальне, демократичне, живе прізвище. Це ж зовсім не те, як якесь заяложене, солодко-міщанське: А р е н с ь к и й, Ленський, Юрій Милославський... Взагалі українські прізвища оригінальні, змістовні, колоритні... Рубенсівські — от! Убийвовк, наприклад, Стокоз, Семиволос, Загнибога. Загнибога! Прекрасне прізвище, Улю! Антирелігійне! Це ж не те, що Богоявленський, Архангельський, Спасов. А німецькі хіба не такі, як українські: Вассерман — вода-чоловік, Вольф — вовк. А французькі: Лекок — півень.

У л я обернулася до Рини:

— Ми йдемо в кіно!

ДРУГА ДІЯ

Два дні згодом Р и н а допитувала в Улі

(перед люстром):

— Ну, як же ти не знаєш, ой, Улю. Ти ж з ним в кіно ходила?

— Вчора і завчора.

— Зельтерську воду пила з ним, ти кажеш?

— Навіть із сиропом...

— Печення він тобі купував?

— Аж п'ять, Рино!

— До самого дому провів?

— До воріт. Ще й постояв трохи.

— І ти не знаєш, як він — закохався чи?..

В Улі аж рум'янець спахнув. Перебила Рину рухом-словом:

— Стривай, Ринко!

Р и н а вичікувальним голосом:

— Ну?

— Стривай, я скажу... Як пили ми після кіно воду, я на нього глянула, отак... Він на мене — отак. Сказав, що по-українському "зрачки" "чоловічками" звуться.

— Ну?

— Тоді, як ішли додому, я, ти знаєш, спотикнулась, а він — хоч би тобі що. Тільки спитавсь, чи не читала я думи про втечу трьох братів? Там, каже, є такі слова: "свої білі ніжки на сире коріння, на біле каміння спотикає". От, каже, де збереглася українська мова.

— Ну?

— Тоді, як повела я його через сквер (це той, де, знаєш, завжди сидять і цілуються), він сказав: як-то прекрасно оповіла українська мова кохання: я покрию, каже, свого милого слідочок, щоб вітер не звіяв, пташки не склювали...

— Ну?

— А як вела його повз тих, що, знаєш, уже лежали, він сказав, як українська мова до того ще й дуже економна та стисла: одна рука в голівоньку, каже, а друга — обняти...

— Ну?

— А біля воріт, як уже розставатися, сказав він мені: ваше прізвище Розсоха — знаєте, що таке "розсоха"? Показав на небо — он Чумацький Шлях, каже, в розсохах є чотири зірки — то криниця, далі три зірки — то дівка пішла з відрами, в розсохах, каже... А тоді подивився мені в очі глибоко-глибоко...

— Ну? Ну?

У л я зітхнула:

— Попрощався і пішов... Ти не скажеш, Рино, як він — чи хоч трохи закохався, чи...

Р и н а

— Та я тебе про ще питаю, Улько, тебе... Оя, яка ж ти дурна, розумієш?

У л я

— Коли я дурна, а ти розумна, то скажи мені, що б ти сказала, коли б ти була я, а я — ти, себто, коли б вів тебе отак проводжав?

— Що б я сказала?

— Так.

— Коли б я була ти, а ти — я?

—Так.

Р и н а осіклась, поморщила лоба. А У л я як У л я — зраділа:

— Ага! Ага!.. І ти б не знала, що сказати, Рнно!

Р и н а

— Ну да ж! Бо коли б я була ти, то теж була б дурна.

У л я образилась:

— Як так, то тебе більше не питатиму, і ти меве не питан...

Р и н а

— Улюню, ти не дурна! Золотко, не сердься... Бо й я не знаю... Тільки знаєш що? Мені здається...

У л я

Ну?

Р и н а

— Він, кажеш, заглянув тобі в вічі, як пили зельтерську?

— Так.

— І біля воріт, як розставались?

— Глибоко заглянув...

— Мені здається, що він закохався.

У л я в люстро:

— Що ти кажеш, Рино?

Р и н а

— От на! Принаймні закохується. Тільки ти. Бога ради, поспіши, Улюню, прискор цей процес, розумієш? Треба, щоб він взагалі не вкраїнською мовою мріяв, а тобою, золотко, твоїми очима, губами, бюстом тощо... Ну зроби так, Улю, ну що тобі стоїть?

У л я

— І зробила б, може, та коли ж він чудний такий. Ну чим ти на нього вдієш? Коли навпаки — він на тебе словами отими тощо... аж пахне.

Р и н а

— Він на тебе словами, віршами, ідеологією, а ти на нього базою, розумієш? Базою... Тим-то і поклалась я на тебе, Улько, що ти маєш такі очі, губи, взагалі прекрасну базу маєш. Крім того, мене ти слухатимеш, моєї поради. Так, Улюню, так?

У л я випнулась уся. Зітхнула. Мовчки поцілувала Рину.

Р и н а

— Так!.. Добре, серце, що ти сьогодні наділа більш прозористі панчохи, розумієш? За новою модою. До того ж вони й на колір кращі — якісь манливі, теплі... Чудесно!

У л я перед люстром:

— Що ти кажеш?

Р и н а

— Чудесно, кажу, і кличу Мокія...

У л я, звичайно, за серце, до люстра:

— Рино, хвилинку!..

Та Р и н а вже без уваги на те. Пішла, покликала Мокія:

"Моко! Тебе на хвилинку просить У л я. Сама вийшла.

2

Увійшов М о к і й. Певно, читав, бо з книжкою, олівцем і сантиметр у руках:

— Гм... це ви?

У л я

— Я... по книжку... А ви думали хто?

М о к і й

— Думав, що це... ви.

В У л і забриніло в грудях:

— Серйозно?.. А я по книжку до вас.

— По яку?

У л я трошки розгубилась:

— По яку? Взагалі по українську книжку.

У Мокія забриніло в грудях:

— Серйозно? Дуже приємно. Радію вам, Улю.

— Серйозно?

— Серйозно. Якої ж вам книжки дати? З поезії? З прози? З наукових, соціально-економічних?

— Котру можна буде.

— Вибирайте.

— Ну, дайте... яку ви хочете.

М о к і й зворушено:

— Та я б хотів, щоб ви всі їх перечитали, Улю!

— А це у вас яка?

— Це?.. Це книжка з української етнографії та антропології.

У л я вже не знала, що далі казати, та:

— Серйозно?

М о к і й

— Подивіться.

У л я подивилась:

— Гарна книжка — в палітурках і, здається, з золотим обрєзом...

М о к і й

— А знаєте, як по-вкраїнському сказати: з золотим обрєзом?

— Ану, як?

М о к і й піднесено:

— Книжка з золотими берегами. Правда, прекрасно?

— Надзвичайно!

— А що іще можна сказати про матерію, що вона з берегами. Фартух дорогий — золоті береги.

У л я щиро:

— Прекрасно!

М о к і й зраділо:

— Серйозно?

У л я цілком, щиро:

— Надзвичайно! Фартух дорогий, золоті береги... А скажіть, як буде по-вкраїнському "чулки з розовой каемкой" ? Отакі, як у мене. Ось...

Хотіла показати, та засоромилась. Похилилась.

М о к і й того майже не помітив. Ще більш піднесено:

— Панчохи з рожевими бережками.

У л я

— Надзвичайно!

М о к і й ще більше запалився:

— А то ще кажуть: миска з крутими берегами. Або пустився берега чоловік, по-руському — на проізвол судьби. Або, нарешті, кажуть, берега дати... Наприклад, треба українській неписьменності берега дати! Ах, Улю. Як ще ми погано знаємо українську мову. Кажемо, наприклад: потяг іде третьою швидкістю, а треба — поїзд третім погоном іде. Погін, а не швидкість. А яка ж вона поетична, милозвучна, що вже багата... Та ось вам на одне слово "говорити" аж цілих тридцять нюансових: говорити, казати, мовити, балакати, гомоніти, гуторити, повідати,

торочити, точити, базікати, цвенькати, бубоніти, лепетати, жебоніти, верзти, плести, ґерґотати, бурмотати, патякати, варнякати, пасталакати, хамаркати, мимрити, цокотіти...

Вже втретє дзвонив у сінях дзвоник, коли Мокій та У л я почули.

Пішла одчинити У л я.

З

Вернулась і з нею увійшла суха, потерта якась дама

в довоєнному вбранні.

Д а м а до Улі:

— Я Б а р о н о в а — К о з и н о. Ваш папа найняв мене показати йому кілька лекцій з правильних проізношеній.

У л я

— Мій папа? У мене нема папи: він помер.

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Помер? Ах, Боже мій, яке нещастя! І це так несподівано, раптом... Боже мій. Ще завчора він найняв мене і дуже просив прийти на першу лекцію сьогодні.

У л я

— Мій папа вже три роки тому як помер... То, мабуть, був не мій папа.

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Вибачте, я, певно, не туди потрапила, хоча адресу добре запам'ятала. (Забурмотіла розгублено). Холодна Гора, ...ськая вулиця, № 27, на воротях напис: "У дворі злі собаки", — та собак, казав ваш папа, нема. І справді нема. Квартира Зама... Майза... Ах, Боже мій, чудне таке прізвище.

М о к і й

— Може, Мазайла?

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Так! Мазайла! Він ще казав, що не треба запам'ятовувати прізвища, бо не сьогодні-завтра має змінити його у загсі на інше...

М о к і й аж потемнів:

— Мій папа?.. Прізвище?

Б а р о н о в а — К о з и н о

— А ви його син?.. Вибачте, не знала. (До Мокія з підлесливим просміхом). Хоч ви похожий на вашого папу. Боже, як похожий... Скажіть — змінили вам прізвище? Папа ваш так турбувався... Воно справді якесь чудне. Либонь, малоросійське?

М о к і й глухим, здушеним голосом:

— Однині... (розкашлявся) у мене папи нема!

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Як? Ви сказали...

М о к і й з натиском:

— Нема, кажу! Нема!..

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Ах, Боже мій! Знов, виходить, я не туди потрапила... Як же так? (Забурмотіла розгублено). Холодна Гора, ...ськая вулиця, № 27, "У дворі злі собаки", квартира...

4

Увійшов М а з а й л о. Кинувся до Козино:

— Жду вас, жду!

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Вибачте, вийшло таке непорозуміння. Сказали — вас нема, що ви вмерли...

М а з а й л о показав на двері.

Не зводячи очей з Мокія, вклонився ще раз Бароковій:

— Так, так... Заходьте. Мокію! Я матиму з мадам Бароновою-Козино ділову розмову. Мені потрібна ця кімната...

Б а р о н о в а — К о з и н о

— І я вже була повірила, що ви вмерли...

М а з а й л о до Баронової, але вся його увага на Мокієві:

— Дуже приємно... (До Мокія). Розумієш?.. (До Баронової, ще раз вклонившись). Вибачте. Заходьте...

Б а р о н о в а — К о з и н о заспокоєно і задоволена:

— Мерсі!

Вийшли.

М о к і й, ввесь час свердливши батька очима, зірвався з місця. Заходив:

— Ні! Ні!.. Не дам! Не дозволю! І жодної лекції правильних проізношеній! (Помітив Улю біля люстра і раптом увесь засвітився, сповнився якоюсь ідеєю). Так... Бачите тепер, Улю, який я самотній?

У л я

— Серйозно?

— Серйозно, Улю. Рідня — а нема до кого слова промовити, тим паче українського. Слухати не хочуть. (До дверей). Так ні! Буду на зло, на досаду декламувати українське слово. (До Улі). Не розуміють його краси, а з моєї самотності сміються. Отак і живу, самотію, як місяць над глухим степом, як верства в хуртовину. (До дверей). Буду співати, кричати під дверима отут, буду танцювати, свистіти!.. (До Улі). Як одлюдник в пустелі, як копійка у старця, як мізинець у каліки, як...

У л я захвилювалась:

Серйозно?

М о к і й

— Серйозно! Скоро вже і я скажу за словом поетовим: "Сиди один в холодній хаті, нема з ким тихо розмовляти, ані порадитись. Нема, анікогісінько нема..." А як хочеться знайти собі такого друга, теплого, щирого, щоб до нього можно було промовитись словом з Грінченкового словника та й з власного серця...

У л я вже никла жалощами:

— А як буде у вас подруга, щира й тепла... Навіть гаряча...

М о к і й

— Ах, Улю! Мені вже давно хотілося вам сказати...

У л я трепетно:

Що?

М о к і й

— Ще тоді хотілося сказати, як пили ви зельтерську воду, як дивились на зоряну криницю, на дівку а відрами...

У л я

—Що?

М о к і й

— Хотілося сказати, а тепер ще охотніше скажу: Улю! Давайте я вас українізую!

У л я мало не впала, одскочила:

— Он ви що! Не хочу!

М о к і й у наступ:

— Улю! Ви ж українка!

— Воронь Боже! Я не українка!

— Українка!

— А нізащо! Ні! Ні!

— У вас прізвище українське — Розсоха!

— Ні!

— Та що там прізвище — у вас очі українські, губи, стан!..

У л я, спинившись:

Очі?..

М о к і й переконливо:

— Так! Очі, кажу, губи, стан, все українське. Не вірите? Не вірите, Улю? Я вам зараз доведу... Не я, а наука, оця книжка, Улю, антропологія вам доведе, що ви справді українка... (Перегорнувши кілька аркушів, почав вичитувати). Ось: українці здебільшого високого зросту, стрункі... (Глянув на Улю). А ви хіба не стрункa? Широкі в плечах (ну, це про мужчин), довгоногі... (До Улі). Нема гірш, як коротконога жінка! (У л я неспокійно подивилася на свої). Ні, у вас українські, Улю... (З книжки). З

дуже напігментованою шкірою, себто смугляві, пишноволосі або кучеряві... (Подивився на Улю). А ви не ймете віри. (З книжки). Круглоголові, довгобразі, високо— та широколобі, темноокі, прямоносі, рот помірний, невеликі вуха... (Подивився на Улю). Як про вас писано...

У л я розтанула:

— Що ви кажете?

А сама непомітно в люстро.

М о к і й

— Ще не ймете віри? Так ось! Брахікефальності пересічний індекс, себто короткоголовість, у поляків 82,1, у росіян — 82,3, в українців 83,2, у білорусів — 85,1... (Обміряв Улі голову). У мене, міряв, 83,5, у вас — 83,1 — український індекс.

У л я серйозно:

— Серйозно?

М о к і й

— Науково-серйозно. (З книжки). Разом з тим, що стрункі та широкоплечі, вони ще груднисті. Пересічний обсяг в грудях, як на довжину тіла — 55,04, у росіян — 56,18, у білорусів...

У л я

— А скільки у мене?

Мокій взявся міряти:

— У вас... Гм. (Доторкнувся до грудей). Вибачте... У вас тут теж український індекс...

У л я вдячно заглянула в книжку:

— Скажіть, а про родимки тут пишеться! У мене ось родимка на шиї... і ще одна є...

М о к і й

— Не дочитав ще... Прізвище українське, індекси українські, очі, рот, стан, все чисто українське. Тепер ви вірите, Улю?

У л я

— Вірю.

М о к і й

— Отже, дозвольте мені вас українізувати, Улюї

У л я тихо:

— Українізуйте, Моко.

М о к і й, узявши Улю за руку?

— Ой, Улю, вивчивши мову, ви станете. Що там українкою. Ви станете більш культурною, корисною громадянкою, от вам клянусь! Ви станете ближче до робітників, до селян та й до мене, а я до вас, от (Безпорадно замахав руками). Над мовою нашою бринять тепер такі червоні надії, як прапори, як майові світанки З чудесної гори СРСР її

далеко буде чути. По всіх світах буде чути!. Та от я прочитаю вам зразок народної пісні. Ви ще не чули такої.

У л я

— Серйозно?

5

Увійшла Мазайлижа з якоюсь химерною електричною мухобійкою в руках.

Почала ляскати на мух. Поляскавши, вийшла.

6

М а з а й л о увів Баронову-Козина.

Зачинив Мокієві двері. Тоді до Барокової:

— Навіть мух я наказав вибити електричною мухобійкою власного винаходу, щоб навіть мухи нам не заважали. Починайте, будь ласка!

Б а р о н о в а — К о з и н о захвилювалась:

— Починати? Ах, Боже мій, — починати... Може, ви почнете?

М а з а й л о теж захвилювався:

— Ні! Ні! Я тепер не можу, ви — моя вчителька. Починайте ви!

Б а р о н о в а — К о з и н о ще гірш захвилювалась:

— За десять років я так одвикла од цього діла, що... Я вся хвилююсь і не можу почати. Не можу! Ах, Боже мій, ну, як його почати, як?.. Мені, старій гімназіяльній вчительці...

М а з а й л о захвилювався.

— Починайте так, як ви починали колись, молодою... У хлопчачій чи в дівочій гімназії працювали?

Б а р о н о в а — К о з и н о

— В дівочій, відомства імператриці Марії Теодоров-ни. Боже мійі Тоді ми всі починали молитвою. Пам'ятаєте молитву перед навчанням?

М а з а й л о

— Молитву?.. Стривайте! Так-так! У нас в го-родському вчилищі молитву співали... Так-так, всі хором. А хто спізнявся, той після лекції ще дві години в класі сидів — "без обєда" називалось...

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Її нас у гімназії співали. Прекрасно співали. Пам'ятаю слова...

М о к і й, прочинивши двері, заляскав електричною мухобійкою.

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Ах, Боже мій! Невже забула? За десять років. Не може бути... Молитва перед навчанням... Невже забула?

М а з а й л о

— Молитва перед навчанням. Невже забув?.. Ах, Господи!.. Преблагій Господі!..

Б а р о н о в а — К о з и н о згадала. Очі засяяли. голос сам заспівав:

— Преблагій Господі, иізпошлі нам благодать...

М а з а й л о, зрадівши, що згадалось, підхопив на весь голос:

— ...Духа Твоєго Свято-о...

Б а р о н о в а — К о з и н о крізь сльози, з просміхом у голосі поправила:

— Святаго...

М о к і й , причинивши двері, засвистів.

Проте Баронова і М а з а й л о доспівали разом:

— ...дарствующего і укрепляющего наші душевниє сі-і-ли... даби внімая пре-по-да-ва-є-мо-му уче-е-нію, возрослі ми тебе, нашому Создателю, во сла-а-ву, родітєлям же нашім на утешеніє, церкві і отєчеству на по-о-льзу.

Б а р о н о в а — К о з и н о на такий голос, як колись казали в класі після молитви:

— Садітесь!

М а з а й л о сів. Б а р о н о в а — К о з и н о утерла сльози:

— Як вам здається, чи не заспівають ще цієї молитви по школах?

Мазайло сумно:

— Навряд.

Б а р о н о в а — К о з и н о. розгорнувши стару читанку:

— А я ще пожду. Жду! Жду-у! (На такий голос, як колись учила). Розгорніть, будь ласка, книжку на сторінці сорок сьомій... (Дала Мазайлові книжку і методично ждала, поки він шукав сорок сьому сторінку). Знайшли сторінку сорок сьому?

Мазайло глухуватим, як колись у школі, голосом:

— Знайшли.

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Читайте вірш "Сенокос". Читайте голосно, виразно, вимовляючи кожне слово.

М а з а й л о, обсмикуючись, як колись обсмикувався в школі перед тим, як здавати урок, голосно й виразно:

— Пахнєт сеном над лугами...

Б а р о н о в а — К о з и н о трошки захвилювалась:

— Прононсі Прононсі Не над лу-гами, а над луґамі. Не га, а ґа...

М а з а й л о

— Над лу-гами...

— Над луґа-ґа!

— Над луга-га!

— Ґа!

— Га!

Б а р о н о в а — К о з и н о аж вух своїх торкнулася пальцем:

— Ах, Боже мій! Та в руській мові звука "г" майже немає, а є "г". Звук "г" трапляється лише в слові "Бог", та й то вимовляється...

М а з а й л о раптом у розпач вдався:

— Знаю! Оце саме "ге" і є моє лихо віковічне. Прокляття, якесь каїнове тавро, що по ньому мене впізнаватимуть навіть тоді, коли я возговорю не те що чистою руською, а небесною, ангельською мовою.

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Не хвилюйтесь, милий! В одчай не вдавайтесь!

М а з а й л о

— О, як не хвилюватися, як, коли оце саме "ге" увесь вік мене пекло і кар'єру поламало... Я вам скажу... Ще молодим... Губернатора дочь оддаля закохалася мною. Просилася, молилася: познайомте мене, познайомте. Казали: не дворянин, якийсь там регістра-тор... Познайомте мене, познайомте! Покликали мене туди — як на Аполлона, на мене дивилася. Почувши ж з уст моїх "ге"... "ге" — одвернулась, скривилась.

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Я її розумію.

— А мене?

— І вас тепер розумію.

М а з а й л о

— О, скільки я вже сам пробував у розмові казати... "кге".

Б а р о н о в а — К о з и н о

— "Кге" ?

М а з а й л о

— Не міг і не можу, навряд щоб і ви навчили мене...

Б а р о н о в а — К о з и н о захвилювалась:

— Ах, Боже мій. Та це ж єдиний тепер мій заробіток — "ге"... Самим "ге" я тепер і живу. Постарайтесь, голубчику, ну, скажіть ще раз: над луґами. Над лу-ґамі.

Мазайло

— Над лукгами. Над лугами.

— Ґамі.

— Гами.

— Ґа.

— Га.

Б а р о н о в а — К о з и н о до вух, М а з а й л о до серця — та разом:

— Ху-у-у!

М о к і й одчинив двері. Тоді голосно до Улі:

— Прочитайте, Улю (розгорнув книжку і показав де), оцю народну пісню. Читайте голосно, виразно і тільки так, як у книжці написано.

У л я, хвилюючись, напружено:

— Брат і сестра. Під ґарою над криницею...

М о к і й

— Не під ґарою, а під горою... Там написано: під горою. Читайте, будь ласка, як написано.

У л я

— Під ґарою...

— Під горою, го!

— Під ґорою, ґо!

— Го!

— Ґо!

— Де ж там, Улю, "ґо", коли в книжці "го" стоїть. Взагалі в українській мові рідко коли звук "ґе" подибуємо, хіба в таких словах, як (на батьків бік голосно} ґуля, ґава, ґирлиґа, а то скрізь кажемо "ге".

Б а р о н о в а — К о з и н о раптом стрепенулась:

— Стривайте, стривайте! Я знайшла секрета, як вас навчити. Боже мій, знайшла... Ось як: читайте, і де "ґе" стоїть, там вимовляйте ка, к.

М а з а й л о несміливо:

— Ка, ки...

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Так! Читайте!

М а з а й л о

— Пахнет сеном над лу-ками...

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Так! Так!

М а з ай л о сміливіш:

— Песньой...

— Песнєй.

— Пєснєй душу веселя, баби з к-раблями рядамі...

Б а р о н о в а — К о з и н о рівним методичним голосом:

— Не з ґраблямі, а з ґрап-лямі.

М а з а й л о старанно, аж жили напнулись:

— З краб-лямі...

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Та ні! У вас тепер не "ге", не "кге"... Треба казати не з ґраблямі, а з ґраплямі, с... Окрім цього, в руській мові там, де звук "б" не акцентовано, треба його вимовляти як "п": с ґрап-п-плямі...

М а з а й л о обережно, як по камінцях через воду:

— С крап-лями...

— Мі.

— С к-крап-ля-мі рядамі.

— Так!

М а з а й л о сміливіш:

— Ходять, сєно шєвєля. Там сухое убірають мужічкі є-ко круком.

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Не єко, а єво!

М а з а й л о

— Як? Та тут же стоїть буква "ги", себто "к", а не "в".

Б а р о н о в а — К о з и н о

— В інтелігентній мові вимовляють "єво", а не "єго" і не "є-хо".

М о к і й стрепенувся. Аж підскочив. До Улі:

— Стривайте! Я теж знайшов секрет, як вас навчити. Знайшов! Ось як: читаючи, вимовляйте "г" як "х". Ну, Улю!

У л я

— Під хорою...

М о к і й

— Приблизно так.

У л я сміливіш:

— Під хорою над криницею...

М о к і й

— Улю, як у книжці написано. Над криницею, цею "е"... (Раптом). Скажіть, Улю, паляниця!

У л я

— Паляниця.

М о к і й

— Такі Вірно! Раз паляниця у вас вийшла, це знак того, що скоро навчитеся мови.

У л я

— Серйозно?

— Серйозно.

Б а р о н о в а — К о з и н о до знервованого Мазайла:

— А що таке паляниця?

М о к і й голосно:

— Український білий хліб.

Б а р о н о в а — К о з и н о

— А я й досі не знала.

М о к і й

— Отож і горе, що їсте, а не знаєте... Читайте, Улю, далі.

М а з а й л о демонстративно перебив:

— Єво кру-ком на воз віламі кідают, воз растьот, растьот, как дом. В ожиданьї...

Б а р о н о в а — К о з и н о

— В ажіданьї.

— Ва-жіданьї конь убо-кій точно вкопаний сто... стаїть: уші врозь, дукою нокі і как будто стоя спіт.

Б а р о н о в а — K о з и н о

—Так!

М а з а й ло голосніш:

— Только Жучка...

Б а р о н о в а — K о з и н о

— Толька Жучка...

М а з а й л о про себе:

— Агаї Це значить жучку звуть Толя, Толька... (Голосно). Толька жучка удалая в рихлом сене, как в валнах...

Б а р о н о в а — K о з и н о

— Прекрасно!

М а з а й л о, Баронова разом, натхненно:

— То взлетая, то ниряя, скачет, лая впопихах.

У Баронової-Козино чути "впап'хах", у Мазайла — "упопихах".

Б а р о н о в а — K о з и н о

— Ну от! Прекрасно!

М а з а й л о зворушено і глибокодумно:

— Господи, то єсть преблагій Господи! У такому, сказать, маленькому віршикові і така сила правільних проізношеній!

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Запишіть їх — далі ще більше буде!

М а з а й л о побожна:

— Запишу собі на папері і на серці...

Сів писати, шепочучи, немов молитву:

— Замість г — к, замість к — в, б — п, о — а...

М о к і й до Улі:

— Читайте далі.

У л я

— Під хорою над криницею хорювали брат з сестрицею...

М о к і й

—Так.

У л я голосніш:

— Хорювали, обнімалися — слізоньками умивалися. Ходім, сестро, хо-горою...

М о к і й

— Так.

У л я голосніш і вільніш:

— Скинемось травою. Ходім, сестро, ще й степами — розвіємось цвітами...

М о к і й, як диригент, що почув фальшиву ноту, замахав благальна руками:

— М'якше! М'якше! Цьвітами...

У л я м'яко:

— Цвітами.

М о к і й

— Прекрасно.

У л я зворушено:

— Розсіємось цвітами.,. Будуть люди квіти рвати та нас будуть споминати... (Крізь сльози). Оце, скажуть, та травиця, що брат рідний та... (заплакала) сестриця...

М о к і й

— От вам і маєш... Та чого ви, Улю? Чого?

У л я плачучи:

— Дуже жалісно. Таке маленьке і яке ж жалісне...

М о к і й, сякаючись:

— Ну, заспокойтесь, Улю, заспокойтесь... Скажіть, п'ятниця...

У л я покірливо:

— П'ятниця...

Б а р о н о в а — К о з и н о до знервованого й збентеженого вкрай Мазайла:

— Ах, Боже мій! Що це таке?

М а з а й л о звівся, як дракон:

— Ха-ха-хаї Це по-їхньому зветься українізація!

Грякнувши щосили дверима, зачинив їх,

У л я здригнулася, скочила, зблідла:

— Ой, що це таке?

М о к і й, схопивши ручку з пером в одну руку:

— Ха-ха! Зачиняють двері! Це ж русифікація!

Другою мало не зірвав — розчинив знов двері. Став.

Важко нависла передгрозова тиша,

М а з а й л о, ледве стримуючись, до Баронової-Козино:

— З об'єктивних причин доведеться припинити нашу лекцію, одклавши її на завтра. А зараз попрошу вас лише перевірити, чи так я записав (почав і заплутався, бо вся його увага на Мокієві), Замість к — г, замість г — в, п — б... Наприклад. Наприклад... (У нестямі). Бахнуть сеном єво над лувами?

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Ні! НіІ Не треба! Себто треба не так! Я краще сама запишу вам, сама. (Почала, теж заплуталась), Замість ґ — г, замість к — х, б — П..." Ах, Боже мій, д — боо" наприклад... (У нестямі), Ґраблями єво на воз віламі кідайтєїсо

Тим часом М о к і й до Улі:

— Завтра, Улю, відбудеться друга ваша лекція. При одчинених дверях. А зараз запишіть, будь ласка, запишіть, Замість г — г, наприклад (наливаючись гнівом), під горою, над криницею.,. (У нестямі). У криницю його! У криницю!..

7

Убігли М а т и й Р и н а .

М а з а й л о до Мокія:

— Це мене?

М о к і й до батька:

— Тільки тебе.

— У криницю?

— З новим прізвищем!

— З новим прізвищем?

— З новим прізвищем! У криницю!

М а т и до Рини:

— Чуєш?.. (Трагічно), Боже мій, почалась катасттрофаі Катастрофа! Що робити? (Почувши дзвінка в сінях). Підождіть! Стривайте! Хтось прийшов!..

Побігли в розпачі у коридор. Тим часом М о к і й до батька:

— Ти справді серйозно міняєш наше прізвище?

М а з а й л о

— Я справді серйозно міняю наше прізвище.

М о к і й вдруге:

— Ти… наше прізвище міняєш справді, серйозно?

М а з а й л о

— Я наше прізвище міняю справді, серйозно.

— Наше прізвище?

— Наше прізвище.

—Ти?

—Я.

— Мазайло?

М а з а й л о

— Я вже не Мазайло.

М о к і й

— Ти вже не Мазайло? Дак хто ж ти тепер? Хто? Мазайло

— Я? Я тепер поки що ніхто, але я буду...

Р и н а з дверей голосно, радісно:

— Т ь о т я приїхала! Т ь о т я Мотя приїхала!

М а т и назустріч:

— Слава Богу! Слава Богу! Спасителька наша приїхала...

8

Р и н а , мабуть, вже поінформувала тьотю про все, бо в дверях тільки доказувала:

— ...А Мока якось довідався, ви розумієте?! І вже почалась катастрофа, ви розумієте, тьотю? Почалася...

Т ь о т я

— Я розумію... Я так і знала, але... але дозвольте спитати...

Мазайло поцілував тьоті руки:

— Пахнєт сеном над лу-камі... Ви розумієте? Сьогодні почав. Сьогодні я сприймав першу лекцію... Як до причастя підходив... І от (на Мокія) він! Він!..

Т ь о т я поцілувала Мазайла тричі в лоб:

— Я розумію. Розумію. Я тільки так і в'являла собі, але...

Мазайло показав на Баронову-Козино:

— Б а р о н о в а — К о з и н о. Учителька правільних проіз-ношеній...

Т ь о т я привіталася:

— Ах, я так і знала, але...

Р и н а на Улю:

— Моя подруга — У л я Розсохина.

Т ь о т я

— Ах, розумію, але...

М а з а й л и х а до Мокія:

— Моко! Іди ж привітайся з тіткою. Ну?

Мокій мовчки привітався.

М а т и

— Отакий, як бачиш, Мотенько!

Т ь о т я

— Я бачу, я розумію, але що у вас на вокзалі робиться?

Аж скрикнула Т ь о т я, та таким голосом, що всі, навіть і Мокій. затривожилися.

М а т и з переляку перепитала:

—А що?

Т ь о т я

— І ви отут сидите і не знаєте?

М а з а йл о

— Та що таке?

Т ь о т я

— Не знаєте, що там робиться? Не знаєте, що там написано?

Майже в с і разом:

— Ні...

Т ь о т я

— Не бачили, не читали? "Харків" — написано. Тільки що під'їхали до вокзалу, дивлюсь — отакими великими літерами: "Харків". Дивлюсь — не "Харьков", а "Харків"! Нащо, питаюсь, навіщо ви нам іспортілі город?

М а з а й л о

— А-а. Так про це ви спитайте ось у кого (на Мокія). Він знає.

Т ь о т я до Мокія:

— Та-ак?.. Навіщо?

М о к і й

— Ах, тьотю! За нього тільки що взялись, щоб виправити, а ви вже питаєтесь — навіщо?

М а з а й л о

— Чули? (До Мокія іронічно). То, може, ти й за ваше прізвище візьмешся, щоб виправити?

М о к і й

— Не може, а треба! Діда нашого було прізвище Ма-зайло-Квач — отож треба додати...

Мазайло за серце як навіжений.

М а т и зойкнула. Баронова Козина пальцями до вух — здригнула.

Т ь о т я до Мокія:

— Моко! Моко! Моко!.. Ти справді за те, щоб був не "Харьков", а "Харків"?

М о к і й

— Так!

Т ь о т я

— І ти справді за... (бридливо) за Квача?

Б а р о н о в а — К о з и н о знову пальцями до вух, знов здригнула.

М о к і й, побачивши все це:

— Так! За Квача! За три Квача! За сто Квачіві За мільйон Квачів!

Б а р о н о в а — К о з и н о мало не знепритомніла.

Мокій вбіг у свою комірку. Тоді всі, крім Улі, до тьоті:

— Ну, що тепер з ним робити? Що?

— Ах, Боже мій, що?

М а т и

— Може, прокляти?

М а з а й л о

— Убити, кажу?

Р и н а

— Оженити?

А Т ь о т я ходила Наполеоном і думала.

М а т и сіла і заплакала:

— їв кого він такий удався? У кого? Здається ж, і батько, і я всякого малоросійського слова уникали...

Р и н а

— Ти ж казала, що він у дядька Т а р а са вдався.

М а т и

— Ой, хоч не згадуй. Не дай Бог, оце трапився б ще він...

Задзвонив дзвоник. Вийшла Р и н а . вернулась бліда, перелякана:

— Дядько Т а р а с приїхав...

М а т и й Мазайло з жахом:

—Що?

— Не пускай його! Скажи — нас нема!.. Нас арештованої

Дядько Т а р а с на дверях:

— А де у вас тут витерти ноги?

Всім як заціпило.

Т а р а с

— Чи, може, й ви мене не розумієте, як ті у трамваї... Тільки й слави, що на вокзалі "Харків" написано, а спитаєшся по-нашому, всяке на тебе очі дере... Всяке тобі штокає, какає, — приступу немає. Здрастуйте, чи що!

ТРЕТЯ ДІЯ

Третього дня Р и н а зустріла Улю на порозі:

— Ой, Улю! Ой, тільки, Улю!.. Настає вирішальний момент! Вирішальний, ти розумієш? Зараз у нас буде дискусія — чи міняти прізвище, чи ні. Т ь о т я Мотя викликала Моку на дискусію.

У л я до люстра, як жадобна до води:

— Що ти кажеш?

Р и н а то до Мокієвих дверей, то до Улі бігаючи:

— На дискусію, ти розумієш? А Мокій — не дурень — напросив ще комсомольців, ти розумієш? Що з цього вийде, не знаю. Мабуть, жах, жах і тільки жах. Добре хоч з дядьком посварився за стрічку, за якийсь там стиль, чи що, ти розумієш? Од самого ранку гризуться.

Прислухались. Чути було Манієвий голос: "Вузьколобий націоналізм! Шовінізм, усе це!" Вигукував дядьків:

"Не шовінізм, бельбасе, а наше рідне, українське!"

— Як у тебе з ним, Улько, питаю? Невже ще й досі не прикохала? Невже нічого не вийде? Невже Т ь о т я Мотя правду каже, що тепер Мокія і взагалі мужчину лише політикою й можна обдурити?

У л я новим якимсь голосом:

— Нічого подібногої Ах, Рино!

Р и н а , зачувши цей голос:

— Що, Улюню, що?

— Що? Ти знаєш, як по-українському кажуть: но-чью при звьоздах не спітся?

— Ну?

— Зорію. Правда прекрасно звучить?

Р и н а

— Це ж ти до чого?.. Та невже ти... Невже ти, Улько, замість закохати Мокія, та сама ним, ідійотко, закохалася?

У л я зашарілася:

— Ні, ні...

— Як ні, коли ти сама кажеш, що вночі не спиш, зорієш уже, чи як там по-українському?..

— Та ні!

Р и н а

— Признавайся, Улько, щоб я по-дурному надій не плекала... Ти мені скажи, прикохаєш ти його, одвадиш од українських усяких дурниць, пригорнеш його на свій, себто на наш бік? Улю? Ти вчора з ним гуляла, ну, невже нічого не вийшло... Улюню! Ще раз молю і благаю! Благаю, Улько, розумієш? Уговтай Моку, ні, — власкав його, улести, укохай! Ну, коли так не береться — припусти його до себе ближче, зовсім близько, припусти до всього, розумієш?

— Серйозно?

— Та бодай і серйозно!.. Тільки щоб не стала жінкою, а так... На межі його паси, на межі... Затумань йому голову, захмели, щоб як п'яний ходив!.. Щоб ідійотом ходив!

— А знаєш, Рино, жінка по-вкраїнському "дружиною" зветься?

— Ну?

— І знаєш, "дружина" — це краще, як "жінка" або "супруга", бо "жінка" — то означає "рождающая", "супруга" ж по-вкраїнському — "пара волів", а "дружина"... Ось послухай; рекомендую — моя дружина, або: моя ти дружинонько.

Р и н а вже не знала, що їй казати на таке Улине безглуздя:

— Ну, бачу я...

А У л я вже в захопленні:

— Або по-вкраїнському — одружитися з нею... Це ж не те, що "жениться на ней", розумієш, Ринусько! Одружитися з нею, чуєш? З

нею... Тут чується зразу, що жінка рівноправно стоїть поруч з чоловіком, це краще, як "жениться на ней", — ти чуєш? На ней, на...

Р и н а

— Дуреля ти. Чи одружиться хто з тобою, чи жениться на тобі — однаково будеш; не на і не поруч, а під, під, ідійотко! Та це ти вже, я чую, од Моки набралася! Бачу, він тебе, а не ти, на такі фантазії навів. Чую — він тобі такого наказав, начитав...

У л я хотіла виправитись:

— Ні, Ринко, я вже сама про це вичитала."

Р и н а до неї:

— Са-ма?!

У л я од неї в другу кімнату. Побігли.

2

З Мокієвих дверей задом вийшов дядько Т а р а с:

— Нехай ми шовіністи, нехай... Проте ми расєйщини в нашій мові ніколи не заводили, а ви що робите? Що ви робите, га? Є своє слово "універсал", а ви "маніфеста" заводите, є слово УНР, а ви УСЕРЕР пишете? Га? Га? о Рідне слово "пристрій" ви на "апарат" обернули, а забули, як у народній мові про це говориться? Що без пристрою і блохи не вб'єш, забули, а ви думаєте апаратом, га? По газетах читаю — слово "просорушка" за "шеретовку" править, і це така українізація, питаюсь, га? Самі ви ще не шеретовані, і мова ваша радянська нешеретована...

М о к і й з дверей:

— Нашеретували, наварили просяно-пшеничної досить, аж солодом узялися, Засолодились, дя-дю, Годі! Не заважайте. Тепер треба й із заліза кувати. Із сталі стругати …

Дядько з дверей:

— З якої? Ви ж свою в "Югосталь" оддали!..

М о к і й

— Шовінізм!

Зачинивши двері, прибив дядькові носа.

Од такої несподіванки, од такої образи Дядько аж ногами затупав:

— Га, питаюсь, га? (Одійшов).

З

Увійшли: Т ь о т я М о т я в новому платті, М а з а й л и х а, Р и н а , У л я. Дядько Т а р а с, не помітивши їх:

— Українізатори! А чого б головного командувателя війська України та Криму на головного отамана або й на гетьмана не перекласти? Хіба б не краще виходило? Здрастуйте, козаки! Здоров був, пане головний отамане або й гетьмане! (Побачив тьотю Мотю, Мазайлиху й дівчат). Це я у його питаюсь. (Іронічно). А чому б ще вам, кажу, нашого головного командувателя України та Криму на головного отамана або й на гетьмана не перевести? По-їхньому, бачте, краще виходило: здрастуйте,

товариші козаки! Здоров, здоров, товаришу головний отамане!.. Чули таке?

Т ь о т я Мотя

— Та як вони сміють до наших козаків як до своїх товаришів звертатись?

Д я д ь к о

— А я ж про що кажу?

4

Увійшов М а з а й л о. За ним Б а р о н о в а'К о з й н о.

Т ь о т я Мотя до Мазайла:

— Та ще й по-українському. Всі козаки говорили по-руському. Донські, кубанські, запорозькі. Т а р а с Бульба, наприклад,..

Д я д ь к о Т а р а с

витріщивсь:

—Хто?

Т ь о т я

— Т а р а с Бульба, Остап і Андрій — і я не знаю, як дозволив наш харківський Наркомос виступати їм і співать по-українському, та ще й де?.. У городській опері.-'Єто... Єто ж просто безобразіє!

Д я д ь к о Т а р а с

нарешті очувся, аж захлинувся:

— Т а р а с Бульба? Бульба Т а р а с? Остап? Андрій? Га?

Т ь о т я

—Що?

Д я д ь к о Т а р а с

— Говорили по-московському?

Т ь о т я холодно:

— Що з вами?

Д я д ь к о Т а р а с

— По-московському, га?

Т ь о т я

— А ви думали по-вашому, по-хохлапькому?

Д я д ь к о Т а р а с

— Т а р а с Бульба?.. Ніколи в світії Тільки по-вкраїнському! Чуєте? виключно по-вкраїнському...

Т ь о т я Мотя

— Єтого не может бить!

— Га?

— Єтого не может битьі

— Доводи?

— Доводи? Будь ласка, — доводи. Да єтого не может бить, потому што єтого не может бить нікада.

Задзвонив дзвоник.

Р и н а затулила рукою рота тітці, другою — дядькові:

— Ой... Цс-с-с... Це комсомольці прийшли.

Т ь о т я з-під Рининої руки до дядька:

— Отак ви скоро скажете, що й Гоголь говорив, що й Гоголь ваш?..

Д я д ь к о Т а р а с

— Він не говорив, але він... боявся говорити. Він — наш. (Пішли).

5

Увійшли комсомольці: один з текою, другий, чубатий і міцний, з футбольним м'ячем і третій — маленький, куценький, з газетою. Роздивились.

Той, що з газетою

— Та-ак. Обставинки суто міщанські. Той, що з текою

— Чи варто й ув'язуватися?

Той, що з м'ячем

— Парень просив — треба помогти...

Той, що з текою, подивився у люстро. Зробив серйозну міну:

— До того ж і темка: зміна прізвища! Та хай собі міняють хоч на Арістотелів, нам що! Радвлада не забороняє? Навпаки, потурає. Та й причинами не цікавиться ніколи.

Той, що з м'ячем, постукотів пальцем у лоб того, що з текою:

— А р е н с ь к и й! Навіть Козьма Прутков сказав: дивись у коріння речей.

Той, що з газетою, теж постукотів:

— І собі в голову, коли що кажеш. Зміна прізвища у міщанина...

Той, що з м'ячем

— Це ознака здвигу в його ідеології — раз! І дізнатись про причини...

Той, що з газетою

— Нам буде корисно — два!

Увійшов М о к і й:

— Невже прийшли? Спасибі!.. А я, бачте, заховавсь отут із своєю укрмовою... Сиджу сливе сам удень і вночі та перебираю, потужно вивчаю забуту й розбиту і все ж таки яку багату, прекрасну нашу мову! Кожне слово! "Щоб не пропало, знаєте, щоб пригодилось воно на нове будування. Бо, знаєте, вивчивши мову так-сяк, нічого з неї прекрасного й цінного не складеш... От... Сідайте! Зараз почнемо (пішов).

А р е н с ь к и й

— Занадто захоплюється мовою.

— Болів. Питання — чого?

Той, що з м'ячем

— А того, що ти не болієш нею. І тільки псуєш. Партія пише, пише — візьміться, хлоп'ята, за українську культуру, не бузіть з мовою, а ти що? Ще й досі "Комсомольця України" не передплатив. Парню треба помогти! Парня треба витягтиі

7

Увійшли: Мокій, тітка, дядько, Мазайло, жінка, Б а р о н о в а — К о з и н о,У л я.

— Так-от... Мої товариші комсомольці... Прийшли...

Той, що з м'ячем, підморгнув своїм і, вдаривши м'ячем об підлогу

(Баронова здригнулась), почав:

— На дискусію, чи що...

Виступила вперед Т ь о т я М о т я:

— Просимо, товариші, молодії люди комсомольськії, просимо сідати!.. Ах, я завжди казала, кажу і казатиму, що якби мені років десять скинути, я б сама вписалась у комсомол. Ух, і комсомолка б з мене вийшла! Ух! (Повела плечем. Підскочила).

Той, що з м'ячем, звернувся до товариша з текою:

— Чуєш, А р е н с ь к и й?

Т ь о т я

— Чудове прізвище!

Б а р о н о в а — К о з й н о

— Ідеальне!

Мазайло побожна зітхнув, тоді тихо до Рини, до жінки:

— Чула? (Побожно). А р е н с ь к и й!

Той, що з м'ячем, і куценький, зачувши це. порекомендувались, вмисне акцентуючи свої прізвища:

— Тертика.

Б а р о н о в а — К о з и н о здригнулась, мов од електричного струму.

Т ь о т я

—Як?

Тертика, вдаривши м'ячем об підлогу, і куценький виразно:

— Іван Тертика.

Б а р о н о в а — К о з и н о здригнулась.

— Микита Губа.

Б а р о н о в а — К о з и н о зблідла.

Д я д ь к о Т а р а с до Тертики:

— Вибачте! Ви часом не з тих Тертик, що Максим Тертика...

Т е р т и к а

— Батько мій Максим...

— Був на Запорожжі курінним отаманом...

— І тепер на Запоріжжі, та тільки він робітник-металіст і отаманом не був...

— Та ні... Курінним отаманом Переяславського куреня славного Війська Запорозького низового на початку XVII століття.

— Не знаю.

Д я д ь к о Т а р а с

— Дуже жалко.

Т ь о т я зацокотіла каблучкою об графин:

— Не так давно я прочитала, щоб ви знали, товариші, одну дуже цікаву книжку. Я прочитала всю книжку, і в тій книжці прочитала буквально все, що було написане і надруковане в тій книжці. Буквально все. А найбільш я прочитала, щоб ви знали, таке глибокодумне місце: життя — то є все... І оце воно мені зараз чомусь згадалося: життя — то є все... Так!

(Трошки задумалась, покивала головою, зітхнула). Життя — то є все... Пропоную, товариші, обрати президію. (Поспішаючись). Гадаю, годі буде одного пред-сідателя? Заперечень нема? Нема!.. Кого?

Р и н а, поспішаючись:

— Тьотю Мотю! Тьотю Мотюі

М а з а й л о, поспішаючись:

— Просимо!

Б а р о н о в а — К о з и н о до тьоті, поспішаючись:

— Вас просимо!

Т ь о т я

— І просила ж я, ще вчора просила, щоб мене не вибирали. (Поспішаючись). Життя — то є все. Заперечень нема? — Нема!.. Прошу до порядку! (Зацокотіла каблучкою). Ну, громадяни, товариші, а краще й простіше — мої ви милії люди, руські люди, їй-богу! Бо всі ми перш за

все руськії люди... Давайте всі гуртом помиримо рідного сина з рідним батьком. По-милому, по-хорошому, їй-богу!..

Зачувши такі слова, Тертика і Губа скинулись очима, лукаво перемигнулись.

Губа раптом запропонував:

— Тертику!

Б а р о н о в а — К о з и н о здригнулась.

Т ь о т я

—Що?

Г у б а

— Тертику на голову пропонуємо ми.

Б а р о н о в а — К о з и н о здригнулась.

Т ь о т я

— Дозвольте. Як це так... Адже ж на голову мене вже обрано... ПР и н а ймні заперечень не було. Ну, милії ви мої люди, невже ви не довіряєте, і кому?.. Мені, Мотроні Розторгуєвій, з Курська?..

Г у б а

— Просимо проголосувати!

Т ь о т я

— У вас-то, мої милі, пошана до руської людини, нарешті, до Курська єсть?

Г у б а

— Єсть! Та не всякому, хто з Курська, і честь!

Тертика прибив м'ячем.

Не всякій тьоті Моті...

Т ь о т я

— Будь ласка! Я зголосую... Хто за Тертику на голову, будь ласка... Один, два, три, чотири... (Встромила гострі свої очиці в дядька Т а р а са). Ну?

Д я д ь к о Т а р а с

— Не з тих Тертик... Утримуюсь.

У л я, що весь час дивилась на Мокія, піднесла й собі за ним руку.

Р и н а до неї:

— Улько! Ти що?

У л я

— Ой... (тихо). Помилилась.

Т ь о т я

— Чотири! Хто за тьотю Мотю на голову? Один, два, три, чотири...

Д я д ь к о Т а р а с

— Хоч і е така приповідка: "Як єсть, то й пані старій честь", — проте утримуюсь.

Р и н а до Улі:

— Улько! Та ти що?

У л я піднесла руку.

Т ь о т я

— П'ять! Більшість!.. Будь ласка... Хотіла по-милому, по-хорошому, а тепер... (Грізно зацокотіла каблучкою). Будь ласка, дискусія починаєтьсяі.. Дискусія починається, і слово маєш ти, Моко!

М о к і й

—Я?

— Ти. Будь ласка!..

— Чому я перший, а не ви або папа?.. Не я ж вас викликав на дискусію, а ви мене.

— Слово маєш ти!

— Та чому я?

Т ь о т я

— А тому, милий, що, коли твій рідний папа заснував у власній квартирі своїм коштом, можна сказати і до газети написати, соцілістическього лікнепа правильних проізношеній, ще й до того вигадав електричну мухобійку, то за таку прекрасну ініціативу, за такий масштаб, за те, що він прагне стати ну просто порядочним человєком, ти хотів його...

М а з а й л о не витримав:

— Утопити в криниці.

Т ь о т я

— У сепаратній криниці.

М а з а й л о

— З новим прізвищем.

Т ь о т я

— Із загсівським прізвищем.

Дядько про себе: "Попавсь у матню!"

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Із руською хрестоматією Овчинникова.

М о к і й спалахнув:

— Ага, так ви он щоі Так ви он як! Гаразд!.. Забираю слово!

М а з а й л о

— Я забираю слово!

Обидва разом, немов шаблями:

—Я!

—Я!

—Ти?

—Ти?

Т ь о т я поцокотіла каблучкою.'

— Я сказала — будь ласка, слово має Мокій.

М о к і й

— Саме тепер, коли нам до живого треба, заснувавши в нас український лікнеп, перевести скоріш загальмовану, запізнену Холодну Гору на перший ступінь української грамотності, тоді на другий ступінь грамотності, потому негайно до інституту культури, щоб ми наздогнали, щоб ми перегнали стару європейську…

Губа підказав:

— Буржуазну…

М о к і й

— Буржуазну культуру, щоб ми вийшли скоріш на високості... Щоб ми вийшли на високості.,. На високості...

Дядько Т а р а с підказав:

— Національна...

Губа поправив:

— Інтернаціональ...

Т ь о т я додала:

— ...но-руської.

Т е р т и к а міцно м'ячем, аж

Б а р о н о в а — К о з и н оойкнула:

— Інтернаціональної!

М о к і й

— На високості інтернаціональної культури — перший повстаєш проти цього ти, папо, засновуючи у нас на Холодній Горі замість українського лікнепу якогось інститутика старих класних дам, за програмою; на гаре гусі ґеґочуть, пад ґарой сабакі ґафкають, та вигадуючи електричну мухобійку, од якої не меншає у нас мух навіть і зимою...

М а з а й л о

— Дайте мені слова!.. Слова! Води!.. Води!..

М а з а й л и х а налила і дала йому води.

Поки він пив, Т ь о т я увірвала Мокієву промову. Задихана:

— Годі!.. Годі!.. І скажи нарешті, Моко, Моко, Мо-ко, невже ти не руська людина?

М о к і й

— Я — українець!

Т ь о т я

— Та українці — то не руські люди? Не руські, питаю? Не такі вони, як усі росіяни?

М о к і й

— Вони такі росіяни, як росіяни — українці...

Т ь о т я

— Тоді я не розумію, що таке українці, хто вони такі: євреї, татари, вірмени?.. Будь ласка, скажіть мені, кого у вас називають українцями? Будь ласка...

М а з а й л о, випивши води:

— Українцями звуться ті, хто вчить нещасних службовців так званої української мови. Не малоруської і не Тарасошевченківської, а української — і це наша малоросійська трагедія.

Т ь о т я

— Хто вони такі? Якої нації люди, питаю?

М а з а й л о

— Частина — наші малороси, себто руські...

Т ь о т я

— Ну?

М а з а й л о

— А частина, з'явіть собі, галичани, себто австрія-ки, що з ними ми воювалися 1914 року, подумайте тільки!

Т ь о т я

— Я так і знала, я так і знала, що тут діло нечисте... Так он вони хто, ваші українці! Тепера я розумію, що таке українська мова. Розумію! Австріяцька видумка, так?

Д я д ь к о Т а р а с

— Зрозуміла, слава тобі Господи, та, жаль тільки, задом... Та тому вже триста тридцять два роки, як написано першого слов'яно-руського словника... (Розгорнув свою записну книжку). Ось я нарочито записав собі, бо я все таке собі записую... (Надів окУ л яри). Ось... Поросята на базарі по руб. тридцять, а чоботи в церобкоопі — двадцять сім карб... Ні, ось воно: найперший слов'яно-український словник 1596 року Лаврентія Зизанія-Тустановського: глаголю — мовлю, житница — клуня, заутренник — снідання, зижду — будую, злак — паша, месть — помста... А у вас тоді писаний словник був?.. Був — питаюсь?.. Дайте мені слова!

М а з а й л о

— Мені слово!

М о к і й

— Мені, я ще не скінчив... Галичина — наша, українська земля, і галичани — наші брати українці, яких одірвали од нас, а нас од них...

Т ь о т я

— Слово даю Мині.

М о к і й до батька:

— А твоя теорія, що українська мова є австріяцька видумка, була теорією російських жандармів і царського міністра Валуєва... Ти — валуєвськии асистент, папо!

М а з а й л о, взявшись за серце і заплющивши очі, немов прислухаючись:

— Нікому не вірю і не повірю, нікому в світі! Лише йому одному...

М а з а й л и х а

— Цс-с-с...

Т ь о т я з тривогою:

—Кому?

М а з а й л о

— Серцеві свому! Бо воно ось передчува, що нічого з вашої українізації не вийде, це вам факт, а якщо і вийде, то пшик з бульбочкою — це вам другий факт, бо так каже моє серце.

Г у б а

— Це значить — воно у вас хворе.

Т е р т и к а прибив м'ячем:

— Оце факт!

Г у б а

— А наші всі пролетарські органи, в першу чергу голова наша — партія, навпаки... Передчувають і реально знають, що вийде.

Т е р т и к а м'ячем:

— Капітальний факт!

Т ь о т я

— Ви серйозно чи по-вкраїнському?

Т е р т и к а бах ногою м'яча:

— По-більшовицько-українському!

М'яч ударився об тьотю. Ойкнули всі.

Т е р т и к а до тьоті:

— Простіть, мадамко... Я не хотів цього... Це сам м'яч якось вирвався і бузонув вас...

Т ь о т я, отямившись, — до люстра, до Тертики:

— Подивіться, я вся стала біла!

Т е р т и к а

— Вибачте!.. Ви й до цього була біла.

Т ь о т я

— Проте я не злякалась, ні! І не злякаюсь! Хоч бомбу шпурляйте — не злякаюсь! Будь ласка! Будь ласка!

М а з а й л о

— А я не повірю вам, не повірю! І тобі, Мокію, раджу не вірити українізації. Серцем передчуваю, що українізація — це спосіб робити з мене провінціала, другосортного службовця і не давати мені ходу на вищі посади.

Д я д ь к о Т а р а с

— Їхня українізація — це спосіб виявити всіх нас, українців, а тоді знищити разом, щоб і духу не було... Попереджаю!

М о к і й

— Провокація. Хто стане нищити двадцять мільйонів самих лише селян-українців, хто?

Т ь о т я

— А хіба селяни — українці?.. Селяни — мужики.

Дядько Т а р а с аж підскочив:

— Га? Наші селяни не українці?.. Слово мені! Слово або хоч води, бо я не можу більш терпіти (став пити воду і захлинувся).

Г у б а до Мазайла:

— Невже ви справді не вірите?

— Не вірю!

— Радянській владі не вірите? Партії?

Мазайло замість відповіді став пити воду.

Дядько Т а р а с, прокашлявшись після води:

— Наші селяни не українці? Га?.. Та тому вже тисяча літ, як вони українці, а їх все не визнають за українців. Та після цього й ідійот не видержить, не тільки я. Вимагаю слова! Слова мені!

Т ь о т я М о т я владно зацокотіла каблучкою:

— Слово маю я! (Теж захвилювалася, випила води). Милії ви мої люди! Яка у вас провінція, ах, яка ще провінція! Ой, яка ще темрява! Про якусь українську мову споряться і справді якоюсь чудернацькою мовою балакають. Боже! У нас, у Курську, нічого подібного!

Скажіть, будь ласка, у вас і партійці балакають цією мовою?

М о к і й

— Так.

Д я д ь к о Т а р а с (про себе)

— Балакають так, що вже мене люди перестали розуміти. Мене, українця з діда-прадіда... (Загарчав). Гм!..

М о к і й

— Так! І партійці, і комсомольці.

Т ь о т я

— Не розумію. Тоді у вас якась друга партія. У нас, у Курську, нічого подібного! Нічого подібного! Всі говорять руською мовою. Прекрасною московською мовою, жаль тільки, що нам її трошки попсували євреї, що їм тепер дозволено жити у Курську. Та не про це, мої милі, я взялася вам сказати. Дуже жалько, дуже жалько, що у вас не виставляють на театрі "Дні Турбіних" — я бачила в Москві. Ах, мої ви милі, "Дні Турбінах". Це ж така розкіш. Така правда, що якби ви побачили, які взагалі осоружні, огидливі на сцені ваші українці, ви б зовсім одцуралися цієї назви... Грубі, дикі мужлани! Телефон попсувався, дак вони... Ха-ха-ха... трубку чоботом почали лагодити, об стіл, об стіл її, — бах, бах. Ідійоти! І хоть би один путній, хоть трішки пристойний був. Жодного! Ви розумієте? — Жодного! Всі, як один, дикі й жорстокі... Альошу, милого, благородного Альошу вбили, та як убили!... Якби ви, панове, знали, яка це драМ а т ична сцена, коли Альошина сестра довідується, що брата її вбито! Я плакала... (Утерла сльози). І тобі, Моко, після цього не сором називатися українцем, не сором поставати проти нового папиного прізвища! Та в "Днях Турбіних" Альоша, ти знаєш, як про українізацію сказав: все це туман, чорний туман, каже, і все це минеться. І я вірю, що все оце минеться. Зостанеться єдина, неподільна...

М о к і й. Г у б а. Т е р т и к а, навіть Д я д ь к о Т а р а с:

—Що-о?!

Т ь о т я хитро:

— СРСР...

Губа до Тертики:

— Баба з кованим носом!

Т ь о т я

—А якби ви знали, якою огидною, репаною мовою вони говорять на сцені. Невже й ваші українці такою говорять? Жах! До речі, невже правда, що "акушерка" по-українському "пупорізка" ? Пупорізка? Ха-ха-ха... Невже "адвокат" по-вашому — "брехунець", а на лампу ви кажете — лямпа, а на стул — стілець? Хі-хі-хі — стілець!

Тут як не вихопиться дядько Т а р а с:

— А по-вашому, по-оно-о-му, вишепоіменованому, не по без-воз-мез-дно у французів бла-го-прі-об-ре-тє-н-ному, а по істинно по-расєйському як буде "акушерка" ? По-нашому "повитуха", а по-вашому як?

Т ь о т я М о т я

— Акушерка.

Д я д ь к о Т а р а с

— Нічого подібного! "Акушерка" — слово французьке, "адвокат" — латинське, "лямпа" — німецьке. По-нашому білет — "квиток", а по-вашому як?

Т ь о т я

— Білет.

Д я д ь к о Т а р а с

— А дзуськи! "Білет" — слово французьке. Думаєте, "комод" — ваше слово, "гардина", "кооператив" або "вагон"? "Матерія" — думаєте, ваше слово, "овальний", "роза" або "машина"? Навіть "гармоніка" — і то не ваше слово.

Т ь о т я М о т я

— Шовінізм!

Д я д ь к о Т а р а с

— Нехай шовінізм, проте і це не ваше слової Половина слів у вас позичена...

Т ь о т я М о т я

— Коли на те пішло, то по-вашому, по-вищезгаданому, через позаяк додатково порепаному як буде комод?

Д я д ь к о Т а р а с

— Одіжник!

М о к і й

— Нічого подібного! Комод — і по-нашому "комод".

Т ь о т я

— А "кооператив" ? "Вагон" ?

Д я д ь к о Т а р а с

— "Кооператив"? Кооператив... Кооператив... Гм... Підождіть, я придумаю...

М о к і й

— Так і буде — "кооператив".

Т ь о т я

— Ага! Так і ви крали?!

Д я д ь к о Т а р а с

— Хоч і крали, та не ховались. Украли у німців "лямпу", — кажемо лямпа, а ви її перекрутили вже на якусь "лам-пу". (Грубо). Лампа!

Т ь о т я

— Ми хоч крали, та переробляли. Украли у німців "штуль" — зробили з нього "стул". А вам ліньки було й переробити. Украли у німців "лямпу", так усім видко, що крадена. (Грубо) Лямпа...

Д я д ь к о Т а р а с

— Ви і в нас крали.

Т ь о т я

— Ви у нас!

— Ви!

— Ви!

Г у б а

— Ви, може, і крали, та ми тепер не крademо один в одного. Свої слова робимо: там "октябрь", у нас "жовтень", там "Совєти", у нас "Ради". (До Тертики). Правда, Ваню?

Т е р т и к а м'ячем:

— Факт.

Дядько Т а р а с до тьоті: "Не давайте слова!"

Г у б а

— Там Волховстрой, у нас — Дніпрельстан, правда, Ваню?

Т е р т и к а м'ячем:

— Капітальний факт.

Дядько до тітки: "Не давайте! Голосуйте!"

Г у б а

— І дуже раді будемо, коли німці за "стільця" та "лямпу" візьмуть наші слова — "октябрь", наприклад, і "жовтень" разом.

Т ь о т я каблучкою:

— Годі! Годі! Я вам слова не давала. Є пропозиція скінчити дискусію. Заперечень нема? Нема.

М о к і й

— Що?

Губа аж підскочив:

— Що-о?

Т е р т и к а з м'ячем націлився:

— Що-о-о?

Т ь о т я

— Голосую! Хто за таку пропозицію, щоб скінчити дискусію?

Підняли руки Мазайло, М а з а й л и х а, Р и н а , Б а р о н о в а — К о з и н о.

У л я завагалася:

— Один, два, три, чотири... чотири...

Д я д ь к о Т а р а с

— Голосую за пропозицію з додатком, щоб трохи згодом мені одному дали слово.

Т ь о т я

— П'ять! Хто проти?.. (Порахувала). Чотири. Дискусію закінчено. Маю пропозицію: змінити прізвище "Мазайло" на інше, більш людське, а яке — то придумати його тут же на зборах негайно, і за конкурсом. Умови конкурсу: хто придумає найкраще прізвище, тому премія — три поцілунки. Жінку цілує уподобаний їй мужчина, мужчину цілує, яка йому вподобається женщина.

Р и н а , М а з а й л и х а. Б а р о н о в а — К о з и н о,

за ними У л я покрили цю пропозицію оплесками.

— Ще які будуть пропозиції?

М о к і й

— Маю пропозицію: прізвище "Мазайло" не міняти. Навпаки — додати до нього десь загублену другу половину — Квач...

Б а р о н о в а — К о з и н о здригнулась.

Д я д ь к о Т а р а с

— А дайте мені слова!

Т ь о т я

— Жодного слова! Дискусію закінчено.

Д я д ь к о Т а р а с

— Та я ж голосував з додатком.

Т ь о т я

— Жодного додатка! Пропозицію...

Тим часом поміж Тертикою й Губою відбулось нашвидку мімічне,

на самих мигах "засідання" комсомольської фракції.

Тому на запитання тьоті Губа подав таку пропозицію:

— Ми, члени КСМУ, обговоривши питання про прізвище взагалі, принципово подаємо таку пропозицію: ми переконані, що за повного соціалізму поміж вільних безкласових людей поведуться зовсім інші, нові прізвища. Можливо, що й не буде окремих прізвищ.

Д я д ь к о Т а р а с

— А як?..

Г у б а

— А просто так, що кожний член великої всесвітньої трудової комуни замість прізвища матиме свого нумера, і все. Наприклад: товариш нумер 35—51. Це визначатиме, що у всесвітньому статистичному реєстрі його вписано буде 35—51-м, що нумер його трудової книжки, особистого телефону, аеромотора, кімнати і навіть зубщітки буде 35—51. Отже, ми, Іван Тертика і Микита Губа, принципово за всесвітню нумерну систему. Але, вважаючи на далеку майбутність цієї системи, ми мусимо до того часу пристати на пропозицію товариша Мокія — не міняти прізвища

"Мазайло", тим паче що воно просте, демократично-плебейське і не суперечить принципам ленінської національної політики. Навпаки, прізвище Мазайло-Квач, по складах видно, трудового походження. Мокієві предки або мазали колеса в колективних походах, або принаймні робили мазниці й квачі, себто ті речі, що й тепер у народному господарстві корисніші, ніж, скажімо, губна помада.

Т ь о т я М о т я

— Голосую! Хто за мою пропозицію, себто щоб змінити прізвище, прошу підняти руки. Один (на себе), два, три чотири...

Р и н а до Улі, що не підняла руки:

— Улько-о!

У л я

— У мене рука болить... Веред...

— Який веред? Де?

— Отут, на правій руці... Отут, під пахвою.

— Ліву підніми!

— Лівою не можу.

Т ь о т я і Р и н а засичали на неї:

— Що! Без руки можна сказати. Скажи так: я за! Скажіть, Улю: я за. Милая, скажіть...

У л я

— Я за... була, що треба сказати... Крім того, не можу і, крім того, мені треба негайно вийти... (І рвучко, не спиняючись, вибігла).

Т ь о т я М о т я

— Будь ласка! Без неї обійдемось. Хто за нашу резолюцію голосує, підніміть руку! Один, два, три, чотири...

Д я д ь к о Т а р а с

— А дайте мені тепер слово, бо я, мабуть, буду п'ять...

Т ь о т я Мотя побачила, що лихо, — вийде чотири на п'ять:

— Будь ласка, маєте слово.

Дядько Т а р а с, не поспішаючи, вийняв записну книжку ,. заглядаючи в неї, почав:

— Року 1654 прибули на Україну посли од трьох держав, що хотіли взяти до себе Україну, — од Москви, од турків, од Польщі. Богдан скликав раду (зазирнув у книжку). В Чигирині, щоб вона вибрала, під чию руку піде Україна. Посли прибули на Україну з багатими гостинцями: гостинці польські були загорнуті в килим, турецькі — в дорогий шовк, а гостинці московські...

Раптом Т ь о т я

— Вибачайте!

Одкликала дядька Т а р а са, по секрету йому:

— Ти мені тут не крути. Краще прочитай ось оце... (Розгорнула свою записну книжку). Року 1918-го носив у Києві жовто-блакитного... Зрозумів? (Одійшла). Дядько Т а р а с голосує за мою...

Дядько Т а р а с раптом одкликав тьотю Мотю. по секрету їй:

— А ти роззуй очі та прочитай ось це. (Показав у свою книжку). Року 1919-го носила біло-синьо-червоного...

Т ь о т я

— А я скажу — під біло-синім носила червоного. Червоний зостався... (Одійшла).

Дядько Т а р а с до Губи. Очманіло:

— Скажіть, ви не з тих Губ, що Пархим Губа бив ляхів року 1648-го?..

Г у б а

— Мій батько Пархим бив шляхту року 1920-го.

Д я д ь к о Т а р а с

— Ху-х... (До всіх). Так ото я й кажу. Було колись на Вкраїні. (Зітхнув).

Т ь о т я М о т я

— Дядько Т а р а с пристає на мою пропо...

Д я д ь к о Т а р а с

— Тільки з умовою: подумай, Мино! Подумай, що скажуть на тім світі діди й прадіди наші, почувши, що ти міняєш прізвище...

Задумався, тяжко замислився. Мазайло схилився на люстро.

Мислі, як хмари, як туман, окрили посивілу голову. Окрили, заскакали.

Заскакав якийсь дід-запорожець.

Забриніла мелодія: "Ой, сів пугач на могилі та й крикнув він "пугу".

Д і д – з а п о р о ж е ц ь

— Пугу! Чи не видно, бува, наших з Великого Лугу?

У М а з а й л а волосся дибки стало:

— Хто ви?

Д і д заскакав, шаблею іржавою забряжчав:

— Я твій пращур і той дід, що надіявся на обід, та без вечері ліг спати... (Десь взялася у діда мазниця. Махнув квачем). Запорожець славний був і колеса мазав. Отож і Мазайло-Квач прозивався. Як ішли козаки на чотири поля — мазав, як ішли козаки на чотири шляхи — мазав. Мазав, щоб не пропадала тая козацька слава, що по всьому світу дибом стала, а ти моє славне прізвище міняєш?!

Музика перейшла на скрип.

Заскакав другий д і д, чумак, теж з мазницею, з квачем:

— Як пугу, то й пугу. Чи не видно й чумаків край зеленого лугу? (До Мазайла). Я — твій прадід Василь, що надіявся на сіль, та й без солі ліг спати. Ще з діда Мазайло-Квач прозивався і чумацькі колеса мазав. Як рипіли вони на південь — мазав, як рипіли на північ — мазав, а ти моє славне прізвище міняєш?!

Заскакав ще третій д і д, селянин, без мазниці й квача:

— Я твій дід селянин Авив, що був собі та жив, мазав чужії вози, бо свого вже не стало, а ти моє славне прізвище міняєш?

Десь удалині з'явилась невідома постать з телефоном, на аеромоторі,

під № 31—51. Заскакали, заговорили в гучномовець:

— Алло! Алло! Мої предки з Великого Лугу! Обміняйте свої прізвища на принципові числа у всесвітній номерній системі. Ало! Але! Алю! Улю!

Дядько Т а р а с сказав Мазайлові:

— У л я втекла, і я, мабуть, буду п'ять. Чуєш, Мино, коли вже міняєш, то хоч корінь "маз" залиш! Га?

Мазайлові здалося, що замість дядька Т а р а са він бачить ще четвертого діда з квачем. Отож, коли Т а р а с торкнувся Мазайла, тому здалося, що цей дід задавить його.

Скочив і не своїм голосом:

— Ой-о! Залишаю корінь, тільки не чіпайте мене, діду, не чіпайте мене. Боже мій. Боже мій...

Т ь о т я Мотя

— Прекрасно! Ми на цей корінь придумаємо безподобне прізвище. Хто голосує за цю резолюцію? Один, два, три, чотири, п'ять, шість... Хто проти? Один, два, три...

Р и н а, Б а р о н о в а — К о з и н о заплескали. Оповіщаю конкурс.

Загомоніли, заходили: М а з а й л и х а, Р и н а , Барокова, дядько Т а р а с.

Т ь о т я вписувала нові прізвища, що їх вигукували

М а з а й л и х а

— Мазов.

Д я д ь к о Т а р а с

— Ну й прізвище — Мазов-Лазов-Лоза-Залоза... А по-моєму, кращого не буде, як Зайломаз. Зайломаз!

Р и н а

— Зайломаз? Ха-ха-ха... Та що різнить Зайломаза з Мазайлом? Що? Однаково! Краще Мазеленський.

Д я д ь к о Т а р а с

— Де ж там однаково: то ж Мазайло, а то — Зайломаз.

М а з а й л и х а

— Де Мазе.

Т ь о т я Мотя

— Де Мазе — це на французький штиб, а ми люди, слава Богу, руські.

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Рамзес! Класичне прізвище!

Т ь о т я

— Рамзес? Може, Рамзесов?.. Давайте краще Рам-зєсові Милі мої люди! Рамзєсов, га?

Д я д ь к о Т а р а с

— А де корінь "маз" ? Геть Рамзесова! Кореня нема!

М а з а й л и х а і Б а р о н о в а — К о з и н о

— Фон Мазел! Рамазай-Арзамасов!

Д я д ь к о Т а р а с

— Краще Мазайловський! (Нишком: "Нахоже на гетьман Виговський").

Т ь о т я на Т а р а са:

— Польське прізвище, і хто ж пропонує?

Д я д ь к о Т а р а с

— Ну, тоді Мазайлович. (Нишком: "Гетьман Самойлович").

Т ь о т я Мотя

—Щоб було похоже на "Мойсей Мазайлович", що вже торгує у нас в Курську й нашу московську вимову псує, — нізащо!

Д я д ь к о Т а р а с

— Мазайленко! Мазайленко. (Нишком: "Гетьман Дорошенко").

Т ь о т я Мотя

— Годі вже! Годі!.. Дайте другим сказати.

Р и н а

— Мазанський... Боже мій! Мазєнін! Похоже на Єсєнін. Мазенін! Мазєнін!..

Т ь о т я

— Прекрасно! Геніально! Мазєнін... Вам до вподоби, Мино, Мазєнін?

М а з а й л о зворушено, аж задихнувся:

— Дєті мої!

Баронова поправила:

— Деці мої...

М а з а й л о

— Деці мої! Я б ваші прізвища всі забрав би на себе і носив. Проте можна тільки одне носити, і мені здається — Мазєнін найкраще.

Т ь о т я і вся Ті партія крикнули — ура!

Завіса

ЧЕТВЕРТА ДІЯ

Четвертого дня прибігла У л я. Зворушена. Весела:

— Я його прикохала, і знаєш чим, Рино? Знаєш?

Р и н а

— Ну, Улюню, золотко? Ну?

У л я

— Учора ввечері пішли ми в сквер... Ні, постривай, не так... Пам'ятаєш, я тобі розповіла... (Спинилась). Мока вдома?

Р и н а кивнула головою:

— До бібліотеки збирався йти,..

У л я радісно:

— Невже! (Пальчиком). От!.. (Хвилюючись, але тихше). Пам'ятаєш? Я тобі розповіла... як я вперше вела його через сквер і він сказав уривок із вірша. Я покрию свого милого слідочок, щоб вітер не звіяв...

Р и н а

— Пам'ятаю! Ну?

У л я

— Ото і запали мені в душу ті слова. Ото і спитала якось, чи не зна він усього вірша. Ні, каже, Улю, ці слова у Грінченка, а де цілий вірш, то вже місяць шукаю і ніяк не можу знайти. Я й подумала: а що, як я знайду? І от уяви собі. Купила Грінченкового словника, одшукала слова аж у другому томі, Рино, аж на сторінці 647-й. Дивлюсь, під ними примітка; Чуб., римське п'ять, 46. Кого тільки не питала, де тільки не була, не знають, що воно таке. Нарешті в одного іновця — квартири нема, так він по бібліотеках гріється, — дізналася, Чубинського, том п'ятий, сторінка сорок шоста. У публічній насилу знайшли. Додому не дають, дак я в бібліотеці вичитала, Рино... і от учора ввечері у сквері я стала перед Мокою та:

Чогось мені чудно,

чогось мені дивно,

десь мого милого

третій день не видно.

— Ти розумієш?

Не видно, не видно

та й не видати, —

тільки зосталися

на жовтім пісочку

два слідочки знати.

Що один слідочок

коня вороного,

а другий слідочок

миленького мого.

— Розумієш?

Піду я в лісочок,

вирву я листочок,

я покрию свого милого слідочок,

щоб вітер не звіяв,

пташки не склювали,

щоб мого милого

інші не сприяли.

Публічна бібліотека, кажу, Моко, номер книжки 18749, том п'ятий. Боже, Рино, якби ти побачила... Затремтів увесь, запалав...

Р и н а радісно: "Затремтів!".

Стиснув мені руки, в очі дивився: "Улю, — каже, — Улю..."

Р и н а : "Улю, — каже, — Улю"

Давайте разом...

Р и н а аж пригорнула Улю: "Давайте разом!"

читати.

Р и н а одскочила злісно:

— Ха-ха-ха.

У л я

— Давайте разом жити...

Р и н а перестала:

— Ну?..

У л я

— Бо мені, каже, без вас, Улю, одному трудно... Не можна... Не проживу...

Р и н а

— Так і сказав?

У л я

— Точнісінько так, а в самого аж сльози забриніли!

У Рини виблиснув новий план.

— Так! Прекрасно... (До Улі). Сьогодні, Улько, ти ідеш до своєї тітки... Розумієш?

У л я здивовано:

— До якої тітки? Чого?.. У мене жодної тітки нема.

Р и н а

— Сьогодні, зараз ти кажеш Мокієві, що їдеш жити до тітки в Одесу, розумієш? І тільки тоді, коли він погодиться змінити своє прізвище на Мазєніна, ти не їдеш, зостаєшся і ходиш до нас, розумієш тепер?

У л я

— Рино!

Р и н а

— Не сьогодні, то завтра буде опубліковано в газеті наше нове прізвище, але Мокій подав заяву, щоб йому залишили старе... Ти розумієш — Мокій випаде з нашої родини. Ти мусиш його привернути до нас, інакше, Улько, ти більш не побачиш ні Мокія, ні нашої кватирі!

У л я

— Я не зможу, Ринусю! Він же українець...

Р и н а

— Улько! Ти мусиші..

У л я

— Не можу! Я... я сама вже українка...

У Р и н и трохи не вискочили очі.

2

Як не вскочать Т ь о т я М о т я й М а з а й л и х а. Очі рогом:

— Що? Що-о? Милая моя! Господь з вами!.. Що ви! Що ви!

Р и н а

— Яка ти українка, Улько! Ти вже й мови не знаєш. Сама ж казала, що тільки покійна твоя баба по-малоросійському говорила.

У л я

— Мама ще й тепер по-українському як коли закидають. Крім того, у мене очі українські, ноги українські, все, все.

Т ь о т я Мотя й М а з а й л и х а

— Ноги?

— Но-ги?

Р и н а

— До чого ж тут ноги, ідійотко?

У л я

— А до того, що в антропології про це пишеться, що українці здебільшого довгоногі, і що нема гірш, як коротконогі жінки, — в антропології сказано, от...

(Взявшись рукою за талію, гордо витягла ногу. Р и н а і Т ь о т я бликнули на свої).

Р и н а

— Це він тобі памороки ногами та антропологіями забив... Та він же божевільний, ти розумієш!.. Він просто захворів на всякі оці українські фантазії, а ти й вуха розвісила, ідійотко!

Т ь о т я

— Бачите, бачите, він не покохав вас, Улю, як женщину, ну, як людину, нарешті. Він у вас шукає тільки щось українське, він тільки українського хоче...

М а з а й л и х а

— Ви йому потрібна не на коханнячко, не на милуваннячко, а тільки на те, щоб робити на вас україні-за-а-цію...

Т ь о т я Мотя

— Боже!.. По-моєму, прілічнєє бить ізнасілованной, нєжелі україні́зірованной. (Одійшла).

Р и н а

— Улько! Зараз ти викликаєш Мокія і кажеш йому отут: або ти Мазєнін, або я у тітки в Одесі... Отут казатимеш, в оцій кімнаті, чуєш? Я стоятиму за дверима! Тільки так! Або — або... Все!

Т ь о т я

— Або — або!

М а з а й л и х а

— Або — або!

Пішли. Т ь о т я, побачивши, що У л я увійшла до Мокія в кімнату, вернулась. Підбігла до люстра, виглянулася, тоді піднялася і почала крадькома вимірювати свої ноги (чверткою на пальцях).

Р и н а вигулькнула з дверей:

— Тьотю!

Т ь о т я зашарілася:

— Я зараз. Це у мене підв'язка спала... Пішла до Рини. Причинила двері.

З

Увійшли М о к і й і У л я. Мокій узяв Улю за руку:

— Дуже радий, Улю, що навідали мене у моїй Холодногорській пущі. От! Дуже! А я, знаєте, вчора, з нашого побачення прийшовши, довго ще не спав... І знаєте... Якось попалась під руку збірка поезій. Набрів, між іншим, на прекрасний примітив. Ось:

Ти, місяцю, який же ти ясний,

як засвітиш — на весь світ прекрасний.

Ой, спусти вниз роги,

засвіти по діброві, —

покажи всі в степу до милої дороги.

Правда, чудесно звучить, Улю?

У л я

— Я їду жити до тітки... В Одесу, Моко.

М о к і й приголомшений:

— Як це... до тітки в Одесу?!

У л я

— Так... в Одесу, до тітки... жити...

М о к і й глухо:

— Серйозно?

У л я

— Серйозно... Заставляють...

М о к і й

—Хто?

У л я

— Різні тьо... обставини, нєпрєодолімиє препятствія...

М о к і й

— По-українському — непоборні перешкоди кажуть.

У л я з натиском:

— Так... з одного боку, непоборні, з другого — нєпрєодолімиє перешкоди.

М о к і й

— Як же це так!.. Раптом до тітки жити, та ще й в Одесу... (По паузі). Сиди один в холодній хаті, нема з ким тихо розмовляти, анікогісінько нема.

З-за дверей почулось понукальне шипіння:

ну-с-с... нуш-ш...

У л я щиро з болем:

— Моко!.. А ви б могли зробити... шось, щоб я зосталася?

М о к і й

— Щось? Що саме, Улю?... Що?..

У л я

— Що?.. Прощайте!..

З-за дверей проповзло шипіння. М о к і й глухо:

— Улю!.. Можна вас хоч тепер... поцілувати?

У л я

— Аж тепер!.. Ах ви ж... (Крізь сльози). Як по-українському — разіня, нєдогадлівий...

М о к і й

— Ну, недомека...

У л я

— Поцілуйте ж, недомеко милий...

М о к і й незграбно, але палко й міцно поцілував Улю.

Тоді зворушено:

— Скажіть, Улю... Що мені треба зробити, щоб ви зосталися? Що?.. Я все зроблю! Все!

У л я

— Що?.. (Нависла мертва тиша. У лі прорізалась коло губ перша зморшка гострої печалі). Ні! Прощайте!..

Похилившись, рвучко пішла. Услід їй гадючками поповзло шипіння, свистіння. Мокій, щоб не заплакати, побіг до себе в кімнату.

4

Ускочили прожогом Т ь о т я, Р и н а і М а з а й л и х а. Т ь о т я до Рини:

— Біжи, Ринко!.. Скажи йому хоч ти, що треба йому зробити...

Р и н а була кинулась, але вернулась:

— Скажіть краще ви, тьотю...

І Т ь о т я кинулась була, але теж стала, махнула рукою:

— Маланхольная ідійотка!.. А який момент був, Рино! Який момент! Такого моменту вже не буде.

М а з а й л и х а заплакала.

5

Ускочив напіводягнений М а з а й л о з газетою в руках:

— Серце!.. Води!.. Є публікація!.. Ось!.. Всі разом

— Де?

— Невже, папо?

— Господи!

М а з а й л о

— Ось!.. (Істерично). Обережно, не порвіть! Ось... Ось... Харківський окрзагс на підставі арт. 142—144 Кодексу... Не можу, ви розумієте... В очах райдуги, метелики, луки... Пахнєт сеном над лукамі!,.

Т ь о т я взяла у Мазайла газету:

— Дайте я прочитаю...

М а з а й л о

— Обережніше, не помніть! Не помніть! Т ь о т я урочисто:

— Харківський окрзагс на підставі арт. 142—144 Кодексу законів про родинну опіку та шлюб оголошуєм громадянин Мина Мазайло міняє своє прізвище Мазайло на Мазєнін. (До Рини}. А що, не казала я, що прізвище сьогодні буде опубліковане! Не казала!.. Пєснєй душу вєсєля...

Р и н а

— Тьотю, яка ж радість!.. Баби з к-рап-лями рядами...

М а з а й л и х а

— Ходят, сєно шевєля... (Засміялась, заплакала).

6

Увійшов дядько Т а р а с:

— Цікаве що в газеті, чи як? (На нього ніхто не звернув уваги).

Мазайло до тьоті:

— І з'явіть ви собі, як я зразу одшукав... Не читаючи газети, одшукав. Якось зразу вийшло, і знаєте через що? Серце!.. Кажуть, пишуть — серце орган, що гонить кров, орган кровогону. Нічого подібного! Серце — це орган, що перш за все передчуває і вгадує. Ще за газету не взявся, а воно вже тьох — є публікація! Ще не взявся читати (узявся руками за серце, немов стиснув йому руку), як ти, моє ненаглядне, любе серце, вже тьохнуло: дивися на останній сторінці знизу!.. (Стиснув ще міцніш). Спасибі! Спасибі за віщування! Спасибі!.. Там сухоє убірають мужичкі є-во кру-ком...

Д я д ь к о Т а р а с

— Гм... Невже таки опубліковано! Га? Знов ніхто на дядька уваги.

М а з а й л и х а

— Така радість, що я вже не знаю, що нам далі й робити!.. На воз віламі кідають...

Р и н а

—Що?.. На підставі публікації голосно сказати: однині а Р и н а Мазєніна!

М а з а й л и х а

— Лина Мазєніна!

Мазайло

— Мина Мазенін!.. Боже!.. Воз растьот, растьот, как дом...

Д я д ь к о Т а р а с

— Га, питаюся?

Т ь о т я Мотя

— А тепер слухайте, милії мої люди. Є пропозиції] газету завести у рямці...

Р и н а

— Під скло, тьотю! У нас залишились рями і скло від царського портрета на горищі... Ура-а!

Т ь о т я Мотя узяла газету:

— В рямці! Всім нам прибратися і врочисто поздоровити хрещеника, пообідати... (Пішла і, проходячи повз дядька Т а р а са, весело, жартівливо показала на нього). Ну!.. В ажіданьї конь убогій точно вкопаний стоїть... Ха-ха-ха. (Вийшла).

М а з а й л о

— Уші врозь, ду-кою но-кі... Лино! А вийми мені й подай сюди до люстра дореволюційний парадний мій сюртук.

Став перед люстром. Р и н а і М а з а й л и х а побігли.

Д я д ь к о Т а р а с

— Га? Думалось — Мазайловський, мірялось — Мазайлович, мріялось — Мазайленко з кореня "маз" вийде, а вийшов Мазєнін. П'ять на п'ять було! Ой дурень я, дурень!.. (Пішов, ухопившись за голову).

7

Убігла М а з а й л и х а з сюртуком:

— На!.. Мотенька сказала, щоб ти мерщій одягався, бо й нам треба до люстра... Крім того, може, знайомі, сусіди, дізнавшись про публікацію, прийдуть... Мерщій же, Минусю, мерщій! Щоб не вийшло: і как будто стоя спіт...

Поцілувавши чоловіка, побігла. М а з а й л о сам:

— Однині я — Мина Мазєнін. (Став перед люстром). Здрастуйте, Мазєнін, Мино Маркевичу! (Привітався на другий голос). А-а, добродій Мазєнін? Моє вам!.. (Ще привітався на третій голос). Товаришу Мазєнін! Здрастуйте!.. (Іще привітався). Здоров був, Мазєнін! Зайдімо?.. Гм. (Помріяв трошки). Ви не знайомі? (Подавши комусь руку). Дуже приємно — Мазєнін. (Уклонився). Будь ласка, ви часом не Мазєнін?! (Кивнув головою). Так, я Мазєнін!.. (Офіційним голосом). Ваше посвідчення, громадянинеї (Тоді немов подав комусь посвідчення). Будь ласка! Мазєнін! (Тоді з офіційного на м'якший). Вибачте, ось у ці двері, товаришу Мазєнін... (Ситим голосом). Були там Вишньов, Спаський, Де Розе, Мазєнін...

8

Убігла М а з а й л и х а:

— Р и н а вже дістала з горища раму... Ти скоро?.. Та навіщо ти скидаєш штани?..

Замріяний, М а з а й л о машинально застебнув штани і знов до когось:

— Вдома?.. Скажіть, що прийшов Мазєнін з дружиною. Здрастуйте!.. (Підвів до когось жінку). А це моя дружина.

М а з а й л и х а

—Ах, Мазєніна... А тепер, Минасю, я... Це мій чоло...

М а з а й л о перехопив:

— Ні, не так... (Немов подзвонив і тоді до покоївки). Тут живуть Мазєніни?.. Будь ласка...

М а з а й л и х а

— А ще краще так... (Немов вітаючись і цілуючись з кимось). Прошу ласкаво, заходьте... Це мій чоло...

М а з а й л о вклонився:

— Мазєнін! Ні, краще так: вип'ємо за здоров'я нашого вельмишановного Мини Маркевича Мазєніна!..

М а з а й л и х а

— За мадам Мазєніну! За Килину Трохимівну Мазєніну!.. (Випила).

9

Тим часом через кімнату пройшов, нікого не бачачи, не помічаючи, дядько Т а р а с:

— Дурень же я, дуреньї

М а з а й л о, теж нічого не помічаючи, немов випивши:

— Вип'ємо, Мазєнін, га?

М а з а й л и х а. кокетуючи, пальчиком:

— Мадам Мазєніна!.. Випийте...

10

Вскочила Р и н а :

— Т ь о т я вже заводить газету під скло. Ви ско... Та навіщо ти, папо, скидаєш спідню сорочку? Мамо! А ти здуріла! Теж розстебнулася...

М а з а й л о замріяно:

— Слово має Мина Маркевич Мазєнін.

М а з а й л и х а замріяно:

— Вам скільки аршин, мадам Мазєніна?

М а з а й л о

— Браво! Хай живе Мазєнін!..

М а з а й л и х а

— Ці квіти і конфекти однесіть, будь ласка...

Р и н а замріяно:

— Рині Мазєніній...

М а з а й л о

— Чули? Помер Мазєнін, Мина Маркевич...

М а з а й л й х а

— Засмучені тяжко, про це жалібно оповіщають всіх родичів і друзів дружина...

— І дочка Мазєніни... (Замислилась).

11

Через кімнату перейшов, нікого не бачачи і нічого не помічаючи, дядько Т а р а с:

— Ой-ой-йой же дурень!

М а з а й л о

— На цвинтарі пам'ятник золотими буквами: "Тут спочиває прах Мини Маркевича".

М а з а й л и х а

— Мазєніна.

М а з а й л о

— Або просто: тут Мазєнін...

Р и н а

— І наша вулиця — вулиця Мазєніних.

Обнялися втрьох і од щастя заплакали.

12

Увійшла Т ь о т я М о т я:

— Я вже все зробила: газета в рямцях, під склом!.. Ви ско... Та що з вами, милії ви мої люди!.. Що трапилося?.. Ви плачете?..

М а з а й л о

— Це ми з радості... Ну, якось не віриться, чи давно було: Квач, Мазайло, М а з а й л и х а, Мазайлята, Мазайлівна... І от ми — Мазєніни, і от я нарешті — Мазєнін!

Т ь о т я й собі слізку вронила:

— Треба буде й собі трошки одмінити прізвище. Розторгуєва — це прекрасне прізвище, та, жаль, не модне тепер... От, наприклад, Мєталова-Темброва — зовсім інша річ...

Увійшов дядько Т а р а с:

— Та який же дурень!.. (Побачив, як обнялися Т ь о т я, Мазайло, М а з а й л и х а, Р и н а ). Так... Як був собі до революції у нас підрядчик один земський та будував він земству школи, лікарні, дороги. Ну, а собі за це — будинки. Хоч і крав, дак міцно ж будував, не те, що тепер для

житлокоопів будують. Та не про це я хотів сказати. Як прийшла революція, то націоналізували його будинки. То він, через п'ять років із тюрми вийшовши, пішов просто до виконкому. Прийшов, двері прочинив та й пита: я ще вам не потрібний? Ні, кажуть... Ну, то я послі прийду... Так оце і я тепер спитаю (сумно-лукаво) — я вам ще не потрібний?

Т ь о т я Мотя

— Ні!.. (До Мазайлів). Ходімо, я ж покажу газету, мої милі. Ви не впізнаєте її!..

Дядько Т а р а с услід:

— Ну, то я послі прийду.

Т ь о т я Мотя

— Ба ні!.. Ви нам потрібний! Будь ласка, одчиніть двері, як хто прийде до нас поздоровити Мину Маркевича... Будь ласка! (Пішли).

Дядько Т а р а с од образи не зна, що робити. Постукав до Мокія:

— Тобі я ще не потрібний?

13

Виглянув М о к і й:

— Як комсомольцю кадило, так ви мені потрібні.

Тоді дядько Т а р а с у люстро:

— А собі ти ще потрібний? (Подивився і почав сам себе в люстро лаяти). П'ять на п'ять, га! Ні, таки ти дурень, Т а р а се! Бельбас! Бевзь! Недотепа! Кеп! Йолоп! Глупак! Телепень! Дурко! Дуропляс! Дурноверх! Дуре-пенко! Дурба! Дурило! Дурбас! Дурундас!

Задзвонив у сінях дзвоник.

Дядько пождав, чи не вийде хто одчинити двері. Тоді:

— Гаразді Я одчиню, будь ласка, але ж і зачиню за вами, і в першу чергу за тобою, радянський українцю. Ох і зачиню ж!..

Пішов, одчинив і ще в сінях:

Ага-а!

14

Увійшла Б а р о н о в а — К о з и н о з букетом квіток.

Побачивши, що в кімнаті нікого нема, занервувалася.

Д я д ь к о Т а р а с

— Так. Виходить, це я вам одчинив двері?

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Так...

Дядько Т а р а с з прихованою погрозою в голосі:

— Гм... Підождіть.

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Вибачте, тобто — мерсі... Скажіть, будь ласка, чи вдома Мазєніни?

Д я д ь к о Т а р а с

— Гм... Зайломази, ви хотіли спитати.

У Баронової —Козина закалатало серце. Пальцями до вух:

— Вибачте, ви ще, мабуть, не читали — в сьогоднішній газеті є публікація...

Д я д ь к о Т а р а с

— А в завтрашній буде моє спростування: тільки Зайломази! Чуєте? Зайломази! Як це так; раз, два, три — і вже Мазєніни, гаї Та ви знаєте, як це за старого режиму робилося, га? Знаєте, що тоді потрібно було, щоб змінити прізвище, — цілі роки і найвищий царський дозвіл, га? Знаєте, наприклад, як міняв у нас, і це, між іншим, історичний факт, своє прізвище секретар одної земської повітової управи, Каленик Митрофанович Гімненко?

Б а р о н о в а — К о з и н о, ойкнувши, сіла.

Це ж не те, що, припустімо, Непийпиво або Тягнирядно якесь, а справді трагічне прізвище. Знаєте, що за великі гроші виправив він його на Говненка,

Б а р о н о в а — К о з и н о тихо знепритомніла.

а далі, ну ніяк не можна. Та знаєте, що тільки по трьох роках клопотання, тільки сам цар Олександр Третій соїзволив змінити

Говненка на Вороненка, га?! (Помітив, що Б а р о н о в а — К о з и н о знепритомніла). Ага-а!.. Це тільки од такого, вибачте, маловажного історичного факту обморок узяв, а якби я навів вам сотні, тисячі зовсім не таких, а справді трагічних історичних подій і фактів. Га? Га, питаюся! (Ло паузі). Що ж тепер мені ще зробити? (Побачив на люстрі газету). Хіба газету почитати! Ну й що ж! (Сів читати). З горя козак "Вісті" читає, бо своїх немає. (Прочитав дещо, заплющив очі). Отак тільки їх і можна читати: як читаєш — закуняєш, прокуняєш — знов читаєш, свого віку козацького доживаєш... (Подивився ще в газету і раптом). Ха-ха-ха! Іона, ще й Вочревісущий! Люблю зладєя!

Б а р о н о в а — К о з и н о очулася:

— Ви ще й смієтесь! Ви ще й глузуєте!

Д я д ь к о Т а р а с

— Де ж пак! Читаєш фельєтона — зовсім не смішно й не дотепно, ну, а вже як дочитаєшся до підпису, не можна вдержатись. Ха-ха-ха! Іона, ще й Вочревісущий.

Б а р о н о в а — К о з и н о встала:

— Будь ласка, але од цього прізвища я вже не впаду. Це прізвище, навпаки, очуло мене і на ноги підвело...

Підійшла до другої кімнати, та в цей момент...

Широко, навстіж розчинилися двері — од старих Ма-зайлів і од Мокія. Разом увійшли: М а з а й л о в чорному сюртуці, Т ь о т я Мотя з газетним аркушем, заведеним у рямці під скло, М а з а й л и х а, Р и н а з букетом з одного, самотній М о к і й — з другого боку. Заграла музика, і почався балет. Б а р о н о в а — К о з и н о поздоровила Мазайла, тьотю Мотю, Рину, Мазайлиху, тоді до Мазайла:

— А не забули ще... Пахнєт сеном над...

М а з а й л о

— Пахнєт сеном над лу-ка-мі...

Б а р о н о в а — К о з и н о

— Браво! Браво! Браво! Прекрасно!

М а з а й л о

— Гех! Пєсньой душу вєсєля...

Б а р о н о в а — К о з и н о, М а з а й л о, Т ь о т я, Р и н а , М а з а й л и х а разом:

— Баби с к-рап-лямі рядамі

Ходят, сєно шевєля.

Дядько Т а р а с демонстративно:

— Вийшли в поле косарі,

Косить ранком на зорі,

Гей нуте, косарі,

Бо не рано почали.

М о к і й самітно:

— Під горою над криницею

Горювали брат з сестрицею...

Т ь о т я М о т я прибила на стіну газету в рямцях. Тоді:

— Хай живе Мина Маркевич Мазєніні Ура-а!

Д я д ь к о Т а р а с

— Хай живе Мазайловський! (Нишком). Гетьман Виговський!

М о к і й

— Мазайло-Квач!

Т ь о т я, М а з а й л о. М а з а й л и х а,

Б а р о н о в а — К о з и н о. Р и н а оточили Мокія:

— Мазєнін! Мазєнін!

М о к і й

— Мазайло-Квач!

Т ь о т я та інші:

— Мазєнін!

М о к і й

— Мазайло-Квач!

Т ь о т я, за нею інші закрутилися метелицею, приспівуючи:

— Там сухоє убірають і т. д.

— Хоч не рано почали,

Так багато утяли і т. д.

Т ь о т я Мотя

— Хай живе Мазєнін! Мазєнін!

Д я д ь к о Т а р а с

— Хай живе Мазайлович! (Нишком: "Гетьман Самойловичі")

М о к і й

— Мазайло-Квач!

Т ь о т я Мотя та інші трохи не збили з ніг Мокія:

— В ажіданьї коиь убогій і т. д.

— Хай живе Мазєнін!

— Мазєнін! Ха-ха-ха! Мазєнін!

Д я д ь к о Т а р а с

— Мазайленко. (Нишком: "Гетьман Дорошенко!")

М о к і й у колі, заткнувши вуха. Знесилено:

— Мазайло-Квач! Мазайло-Квач!

Т ь о т я Мотя та інші заскакали:

— Только Жучка удалая

В рихлом сєнє, как в волнах,

То взлєтая, то ниряя,

Скачет, лая, впопихах,

(У Мазайла: упопихах).

Закрутились кругом Мокія, переможно вигукуючи:

— Хай живе Мазєнін!

— Мазєнін!

16

Раптом увійшли: Тертика, з м'ячем і з газетою "Комсомолець України", Губа і в перспективі за ними У л я. М о к і й до них:

— Поможіть хоч ви! Сам уже не можу, хіба ж не бачите...

Т е р т и к а м'ячем бац у підлогу:

— А скажіть, що за шум сочинився?

Г у б а

— З якого приводу? Чого?

Т ь о т я Мотя показала на газету в рямцях:

— Будь ласка, будь ласка, молодії мої люди, прочитайте!

Губа підійшов до газети:

— А що тут таке?

М а з а й л о

— Серце ще зранку... Та краще прочитайте самі! Голосно прочитайте!.. Будь ласка, одчиніть там вікна,д двері, щоб усім було чути! Всім, всім, всім, всім!

Губа, придивляючись, почав читати:

— Українізація.

Т ь о т я Мотя

— Не те читаєте, мій милий, і не там!...

М а з а й л о

— Не те і не там!.. Дивіться знизу.

Т е р т и к а з м'ячем:

— Читай, Ваню, згори, коли на те пішло!

Губа швидко:

— "Адміністрація маріупольського заводу не пустила на завод комісії в справі українізації..."

Т ь о т я й М а з а й л о

— Та не про те, милий ви хлопче! Не там! Дивіться в об'явах!

Г у б а

— "За останній час набагато збільшився попит на українську книжку поміж робітництвом на харківських заводах... За систематичний зловмисний опір українізації..."

Т ь о т я

— Ах, Боже мій! Та що ви там вичитуєте про якусь там українізацію... Ви знизу прочитайте! Оповістки!

М а з а й л о

— Он там читайте! Бачите? Я навіть звідси бачу: Харківський окрзаго на підставі арт. 142—144 Кодексу...

Г у б а

— Стривайте! Стривайте! Та невже?... (Перечитав якісь рядки в газеті).

М а з а й л о

— А ви думали! Серце ж, кажу...

Г у б а

— "За постановою комісії в справах українізації, що перевірила апарат Донвугілля, звільнено з посади за систематичний і зловмисний опір українізації службовця М. М. Мазайла-Мазеніна..."

Ойкнули. Т ь о т я Мотя розгубилася. До Мазайла:

— Що ж це таке?.. Як це?..

Р и н а до батька:

— Невже цьому правда, папо?.. Та чого ти мовчиш?

Т ь о т я і Р и н а з одного і другого боку:

— Мино Маркевичу!

— Папо!

Дядько Т а р а с, підійшовши, вдивився в Мазайла:

— Він уже ні гу, ні му!.. Ні ге, ні ме — занімів!

М а з а й л и х а

— Голкою, Мино! Язика поколи голкою!..

Т е р т и к а до Мокія:

— А ми прийшли врятувати тебе од міщанської стихії... Ближче до комсомолу! Держися комсомолу! Верни руля на комсомол! Ну?

У л я

— Це я... Побачила — наші комсомольці йдуть... Так Я покликала на поміч... Я вже до тітки ніколи не поїду.

Т е р т и к а

— Ну!

М о к і й до Улі:

— Ну, Улю!.. (До комсомольців). Присяги не кажемо тепер...

Г у б а

— Знаю. Це з вірша Яновського:

Десять літ будуєм владу Рад.

Маяком стоїть УСРР.

Нація не піде вже назад!

Т е р т и к а

— Навпаки, скоро скажемо всім Мазеніним: гол!

Ударив м'яча. Губа підбив. Мокій і собі. Уля собі.

Завіса